

Vztah seniorů žijících v domově pro seniory s jejich rodinou

Miriam Rozsypalová

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Miriam ROZSYPALOVÁ**
Osobní číslo: **H08533**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vztah seniorů žijících v domovech pro seniory ke svým dětem a vnukům**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti rodinných vztahů seniorů žijících v domovech pro seniory.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu v domovech pro seniory.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu : Základy kvantitativního výzkumu. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JIRÁSKOVÁ, V. et al. Mezigenerační porozumění a komunikace. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2005. 198 s. ISBN 80-86861-80-5.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie : Dětství, dospělost, stáří. Praha : Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie II. : Dospělost a stáří. Praha : Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VIDOVICOVÁ, L. Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti. Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 233 s. ISBN 978-80-210-4627-6.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jarmila Šťastná
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

20. ledna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

6. května 2011

Ve Zlíně dne 20. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně *29. 2. 2011*

Zobývalová Miriam

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje seniorům, kteří žijí v domově pro seniory, a jejich vztahu k rodinným příslušníkům. Práce má dvě části, a to část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se dělí na tři kapitoly. V první kapitole přibližuji pojmy stáří a stárnutí. Druhá kapitola je věnována domovům pro seniory. Třetí kapitola je pak zaměřena na vztah seniorů s blízkými lidmi. V praktické části je popsán výzkum a jeho výsledky, které byly získány prostřednictvím dotazníkového šetření. Cílem výzkumu je zjistit, jaký je vztah seniorů žijících v domově pro seniory s jejich rodinou z pohledu těchto seniorů.

Klíčová slova:

stárnutí, stáří, senior, rodina, domov pro seniory

ABSTRACT

This thesis deals with seniors who live in homes for the elderly and their relationship to their family members. The work has two parts: a theoretical and a practical one. The theoretical part is divided into three chapters. The first chapter explains the concepts of age and aging. The second chapter deals with homes for the elderly. The third chapter is focused on the relationship of seniors to close people. The practical part describes the research and its results that have been gained through a questionnaire survey. This research aims to find out what relationship the elderly living in homes for the elderly have to their family from the perspective of these older people.

Keywords:

aging, old age, senior, family, home for the elderly

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Jarmile Šťastné za její odborné vedení, ochotu a cenné rady, které mi pomohly při zpracování mé bakalářské práce.

Dále chci poděkovat vedení všech domovů pro seniory, v nichž mi bylo umožněno realizovat výzkum a také děkuji všem respondentům, kteří byli ochotni vyplnit dotazník.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	4
I TEORETICKÁ ČÁST	6
1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	7
1.1 STÁRNUTÍ.....	7
1.1.1 Stárnutí biologické	8
1.1.2 Stárnutí psychologické	9
1.1.3 Stárnutí sociální.....	10
1.2 STÁŘÍ	11
1.2.1 Členění stáří	12
2 DOMOVY PRO SENIORY	14
2.1.1 Nejčastější důvod odchodu do domova pro seniory	14
2.1.2 Přijetí do domova pro seniory a situace poté	15
2.2 ADAPTACE NA ŽIVOT V DOMOVĚ PRO SENIORY	17
3 SENIOR A VZTAHY S BLÍZKÝMI	20
3.1 MANŽELSTVÍ SENIORŮ	21
3.1.1 Zátěžové situace v manželství seniorů	22
3.1.2 Osamělost seniorů	24
3.2 VZTAH SENIORŮ SE SOUROZENCI, DĚTMI A VNOUČATY	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 POPIS VÝZKUMNÉ ČÁSTI	31
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÝ CÍL.....	31
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	31
4.3 METODA SBĚRU DAT A ZPŮSOB JEJICH VYHODNOCENÍ	32
5 ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT	33
5.1 PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	33
5.2 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	57
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	62
SEZNAM GRAFŮ	63
SEZNAM TABULEK	64
SEZNAM PŘÍLOH	65

ÚVOD

Téma vztahů seniorů, kteří trvale žijí v domově pro seniory, jsem si zvolila z toho důvodu, že jsem v rámci školních praxí byla nejednou v domově pro seniory a setkala jsem se tak s mnoha životními příběhy starých lidí a také s mnoha podobami rodinných vztahů. Dalším důvodem, který mě vedl k výběru tématu, byla situace ve vlastní rodině.

Jak je již dlouhou dobu známo, populace stárne a starých lidí přibývá. Je tedy vhodné a samozřejmě i nutné zamyslet se nad životem těchto lidí, nad jejich možnostmi žít samostatně. Období stárnutí a stáří je charakterizováno ubýváním sil, poklesem biologických funkcí, psychologických funkcí, ale také změnami v oblasti sociální. Také Evropská unie se snaží zlepšovat životní podmínky seniorů ve všech členských státech, proto také přijímá různá opatření a aktivně podporuje tyto státy v jejich iniciativách, které mají za cíl podporovat a chránit zdraví seniorů.

Senioři to v dnešní společnosti jistě nemají jednoduché. V době jejich mládí byla starším a stárnoucím lidem projevována úcta, lidé si vážili jejich moudrosti, naopak v současné době se tato úcta vytratila, mladší generace vnímají seniory jako zátěž, nechtějí se o ně starat a senioři bývají často diskriminováni, někdy také týráni. Společnost a mladší generace by si měli uvědomit, že senioři jsou v první řadě lidé, kteří mají také svá práva a potřeby, které však z důvodu ubývání sil a všech změn, kterými je stáří provázeno nemohou uspokojovat v potřebné míře, toto období je pak pro mnohé stresující, protože se často stydí požádat o jakoukoli pomoc, nechtějí být nikomu na obtíž a především nechtějí svými problémy zatěžovat své blízké, rodinu. Společnost by měla být vnímavější k potřebám starých lidí, však všichni jednou zestárneme a budeme potřebovat, aby se o nás někdo postaral.

S nárůstem počtu seniorů ve společnosti se rovněž stále častěji mluví o využívání sociálních služeb touto cílovou skupinou. Co se týká výběru ze všech sociálních služeb seniorům nabízených, pak největší zájem je projevován o místo v domově pro seniory. Senioři se k využití této sociální služby rozhodují v době, kdy jejich zdravotní stav je špatný, v důsledku čehož nejsou schopni se o sebe postarat, stávají se nesoběstačnými a nemají v podstatě jinou možnost, protože rodina seniora buď tuto péči už nezvládá, nebo pečovat o starého příbuzného nechce či nemůže.

S odchodem seniora do instituce, v tomto případě do domova pro seniory, se mluví o psychické zátěži, jelikož tato změna života je pro starého člověka velmi zatěžující

a mnohdy trvá dlouhou dobu, než si na tuto změnu člověk zvykne. V některých případech si lidé nezvyknou nikdy. V této situaci je pro seniora velmi důležité, aby se nezpřetrhaly vazby s rodinou, aby byli stále v kontaktu, udržovali dobré mezilidské vztahy a aby daný jedinec cítil podporu z jejich strany. Nemělo by se stávat, že s odchodem seniora do instituce jsou ukončeny veškeré vztahy s blízkými, jak tomu však v některých případech stále bývá. Rodina ví, že je o seniora postaráno, tak už se dál o něj mnohdy nezajímá.

Ve své bakalářské práci se tedy budu zaměřovat na vztah seniorů, kteří žijí v domově pro seniory, s jejich rodinou. Práce je rozdělena na část teoretickou část praktickou.

Teoretická část je rozdělena na tři kapitoly, kde v první z nich přibližuji pojmy stáří a stárnutí, které dále dělím na biologické, psychologické a sociální. Druhá kapitola se zaměřuje na domovy pro seniory a také na adaptaci na život v tomto zařízení a ve třetí kapitole věnuji pozornost vztahu seniorů s blízkými lidmi, především s nejbližší rodinou, tedy s potomky, vnoučaty a sourozenci.

Praktická část je pak věnována samotnému výzkumu, jehož cílem je zjistit, jaký je vztah seniorů, kteří žijí v domově pro seniory, s jejich rodinou z pohledu těchto seniorů.

Cílem práce je jak z teoretického tak i praktického hlediska proniknout do problematiky rodinných vztahů, konkrétně jsou tím myšleny vztahy seniorů s jejich rodinami, a zjistit vliv těchto vztahů na život seniorů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

Vzhledem ke zvolenému tématu mé bakalářské práce považuji za důležité objasnit především pojmy stárnutí a stáří, které jsou přirozenou a nedílnou součástí života všech lidí a s nimi související pojem senior.

Již mnoho autorů se problematikou stáří a stárnutí zabývalo a nadále také zabývá, tudíž je možno setkat se s mnoha definicemi obou těchto pojmů a rovněž se lze setkat s mnoha úhly pohledu, a to např. s pohledem z hlediska vědních oborů jako jsou sociologie, psychologie, medicína, gerontologie či speciální pedagogika. Je však třeba si uvědomit, že stejně jako předešlé etapy života člověka, je stáří a stárnutí velmi individuální a u každého jedince nastávají odlišné změny.

1.1 Stárnutí

Stárnutí je procesem, který probíhá již od narození a týká se celého organismu, zhoršuje se fyzický i psychický stav lidí. Jedná se o přirozený vývoj každého jedince, který je ovlivněn mnoha faktory, je individuální a v jehož důsledku dochází v každé etapě života člověka k mnoha změnám, ať už se jedná o změny v oblasti psychologie, sociologie, biologie či jiných. Setkáváme se tedy i s různými definicemi pojmu stárnutí, z nichž níže uvádím pojetí z hlediska vývojové psychologie.

Langmeier a Krejčířová (2006) hovoří o stárnutí jako o souboru funkčních a strukturálních změn organismu, v jejichž důsledku je člověk zranitelnější, ubývá mu schopností, je méně výkonný a tento proces je zpravidla zakončen úmrtím daného jedince.

Podobně jako Langmeier s Krejčířovou pohlíží na stárnutí také Tvaroh (1983), který uvádí, že se jedná o proces, při němž dochází k postupnému poklesu sil a je ukončen smrtí.

Stárnutí bývá také definováno jako „*přirozená degradace organismu po dovršení vývojové fáze (dospělosti, zralosti)*“ (Bradnová, et al., 1993, s. 1037).

Dle mého názoru nejvýstižněji shrnul proces stárnutí Viewegh (In Jarošová, 2006), který stárnutí označil za soubor hlavně biofyzilogických pochodů, jež jsou nevratné a v důsledku vzniklých změn pak dochází k úmrtí jedince. Dále autor zdůrazňuje, že stárnutí má stranu jak biologickou, psychologickou, tak i sociální. Připouští tedy, že lidé stárnou po všech třech stránkách (biologické, psychologické, sociální) a také je jimi stárnutí ovlivněno.

Stárnutí může znamenat pro člověka jistou psychickou zátěž. Je důležité, aby byl člověk schopen tento proces akceptovat a přijmout jej jako součást vývoje, života.

V souvislosti s akceptací vlastního stárnutí popisuje Vágnerová (2000) tři fáze adaptace na stárnutí:

1. fáze, je obdobím, kdy se začínají projevovat některé změny, člověk si však tento stav příliš nepřipouští a významně se jím nezabývá, pokud jej daná změna neomezuje;
2. fáze, tzv. fáze smlouvání, je dobou, kdy již člověk vlastní stárnutí nepopírá, avšak snaží se co nejvíce se udržovat v dobré kondici a při srovnání s vrstevníky je pro něj důležitý pocit, že je na tom lépe než oni (např. po stránce vzhledu, zdraví, výkonnosti a podobně);
3. fáze je pak fází smíření se s realitou, že stárnutí nelze zastavit a znamená jisté změny. Člověk se smíruje se svými potížemi, učí se je brát jako součást života a může dojít k posunu v hodnotovém systému, kdy člověk začne upřednostňovat jiné kvality než doposud.

Je dobré, aby si všichni lidé uvědomili, že postupně stárnou všichni a na dobu, kdy se charakteristické změny začnou výrazněji projevovat, se alespoň v rámci možností připravili. V následujících podkapitolách se budu zaměřovat na jednotlivé charakteristiky stárnutí z oblasti jak biologické, tak i psychologické a sociální.

1.1.1 Stárnutí biologické

Pojem biologické stárnutí souží jako souhrnné označení všech změn organismu, které vznikly v důsledku vývoje. Jedná se o změny na organické úrovni, a to v první řadě změny strukturální a dále pak změny funkční (Pichaud, Thareauová In Jarošová, 2006).

Osobně se nejvíce přikláním k definici biologické stárnutí dle Pacovského (1997), který jej označuje za proces, který je ovlivněn především geneticky, dále pak stylem života člověka, prostředím, ve kterém jedinec žije a jeho zdravotním stavem. V důsledku toho stárne každý člověk jinak.

V důsledku biologického stárnutí dochází k atrofii a involuci orgánů, což se projevuje různými způsoby. Snižuje se např. výška a hmotnost člověka, k čemuž dochází mimo jiné z důvodu ubývání svalstva. Pravděpodobně nejvýraznějším projevem stárnutí je šedivění vlasů, které ale bývá ve velké míře ovlivněno geneticky. Taky kůže stárnoucího člověka

prochází změnami, stává se sušší, tenčí, objevují se vrásky, a to je zapříčiněno nižším obsahem podkožního tuku, vody a změnami pojivových tkání. Dále během stárnutí ubývá kostní tkáň, změny se týkají také kloubů, klesá vitální kapacita plic, zhoršuje se zažívání, filtrační schopnost ledvin a v neposlední řadě jsou popisovány změny smyslových orgánů (Hajer-Müllerová In Kozáková, Müller, 2006).

Také Kalvach (In Jarošová, 2006) hovoří o atrofii při procesu stárnutí a označuje ji za obecný a nejvýraznější projev stárnutí, který zasahuje veškeré orgány a tkáň. Za typickou považuje atrofii mozku, kdy pojivová tkáň nahrazuje tkáň specifickou.

Mezi další oblasti, kterých se stárnutí dotýká, a dosud nejsou zmíněny, lze zařadit systém nervový, oběhový, respirační či vylučovací, dále změny metabolické a velmi časté bývají taktéž poruchy spánku (Jarošová, 2006).

Lze tedy říci, že biologické stárnutí je procesem, při němž dochází k postupnému úpadku veškerých tělesných funkcí. Do jisté míry lze proces biologického stárnutí ovlivnit způsobem života, životním stylem nebo prostředím, ve kterém jedinec žije, ale dříve nebo později se stárnutí projeví na každém člověku.

1.1.2 Stárnutí psychologické

Stejně jako se hovoří o stárnutí biologickém, je popisováno i stárnutí psychologické.

Jak výstižně popisuje Wolf (1982), oblasti stárnutí biologického a stárnutí psychologického k sobě neodmyslitelně patří a vzájemně na sebe působí, mají na sebe vliv. Psychický stav stárnoucích lidí je tedy v určité míře ovlivňován projevy biologického stárnutí a je rovněž individuální a specifický pro každého jedince.

V souvislosti s psychologickým stárnutím hovoří Kozáková s Müllerem (2006) především o změnách v následujících čtyřech oblastech:

- oblast kognitivních schopností, které se projevují pomalejším psychomotorickým tempem, kdy stárnoucí jedinec nemá zájem řešit jakékoli problémové situace a působí pak bezradným dojmem;
- oblast paměťových schopností a schopnosti učení, kdy dochází ke zhoršení krátkodobé paměti a schopnosti koncentrace. Dlouhodobá paměť se procesem stárnutí nemění, ale stárnoucí lidé nejsou schopni zapamatovat si nové věci, pojmy apod.;

- oblast emocionality představuje hlavně zvýšená citlivost a neschopnost ovládat či zvládat projevy emocí;
- oblast psychomotorické a percepční činnosti zahrnuje změny rychlosti reakcí, rozhodování je pomalejší a lidé potřebují více času, aby takto náročnější činnosti dokázali zvládnout.

K výše uvedeným čtyřem oblastem, kterých se dle Kozákové a Müllera psychologické stárnutí týká, lze přidat ještě oblast pohybových schopností, jak uvádí Baštecký, Vojtěchovský a kol. (In Štilec, 2004), kteří pak všechny tyto oblasti považují za jakousi obecnou charakteristiku stárnutí. Změnu pohybových schopností dle autorů zapříčiňuje především zhoršená svalová pružnost a schopnost periferního vnímání a také celkový nedostatek síly.

K psychologickému stárnutí patří také neodmyslitelně pojem inteligence. Inteligenci lze rozdělit na fluidní a krystalickou. Inteligence fluidní je dle Seiferta (In Vágnerová, 2000) každému jedinci dána, patří k vrozeným vlastnostem a s přibývajícím věkem klesá. Naopak inteligence krystalická znamená umění uchovat a dále pak dokázat používat již dříve naučené způsoby řešení konkrétních situací, je trvalejšího charakteru a lze ji dále rozvíjet (Papalia, Olds In Vágnerová, 2000).

Je tedy zřejmé, že zatímco fluidní inteligence se stárnutím upadá, tak krystalická inteligence může být stále na vzestupu a nadále rozvíjet se. Jsou tedy na místě slova Pacovského (In Jarošová, 2006), tedy že stárnutí sebou nepřináší pouze zhoršení aktuálního celkového stavu jedince, ale že některé oblasti zůstávají beze změny a některé se též mohou zlepšit, dále vyvíjet. Ke schopnostem, které se stárnutím zlepšují, řadí například to, že člověk je vytrvalejší, trpělivější, je schopen úsudku a podobně.

1.1.3 Stárnutí sociální

Sociální stárnutí je určováno různými změnami sociálního charakteru.

Především, jak uvádí Jarošová (2006), je dáváno do souvislosti s ukončením profesní role, uzavřením kariéry a tedy odchodem do důchodu. Pro každého jedince tato změna představuje různou míru zátěže a má vliv na každého. Odchod člověka do důchodu lze vnímat jako snížení autority a prestiže daného jedince a často jsou lidé v důchodu okolím vnímáni spíše v negativním smyslu, tedy jako méněcenní až přebyteční, neprospěšní.

V souvislosti s odchodem člověka do důchodu se hovoří o změně sociální role daného jedince. Velmi výstižně toto shrnul Mühlpachr (2004, s. 19), který uvádí „*sociální stáří je dáno změnou rolí, životního způsobu i ekonomického zajištění*“.

Pro stárnoucího jedince může odchod do důchodu představovat jisté riziko sociální izolace od okolního světa. Následkem biologického stárnutí, poklesem schopností a dovedností, se staří lidé často vyčleňují ze společnosti, což má pak dopad i na stránku psychickou. Zpětně se pak tato izolace a špatný psychický stav mohou projevit negativně na jejich zdravotním stavu (Pichaud, Thareauová In Jarošová, 2006).

Jedinci již hůře navazují nové kontakty či přátelství a mnohdy zůstávají v kontaktu pouze s rodinnými příslušníky. Jak uvádí Sýkorová (1996), udržování dobrých rodinných a mezilidských vztahů je nejlepším způsobem, jak předejít možnému vzniku sociální izolace a osamělosti ve stáří.

Proces adaptace na změnu sociálních rolí, odchod do důchodu, změnu životního stylu, změnu finanční situace a další je jistě obtížnou a dlouhodobější záležitostí, přesto lidé, kteří mají kvalitní rodinné zázemí a udržují si přátelské vztahy s blízkými, jsou schopni se s těmito změnami lépe smířit a sžít než lidé, kteří například již ovdověli, neudržují kontakt s rodinou a kontakt s okolním světem pro ně představují pouze spolupracovníci (Sýkorová, 1996).

1.2 Stáří

Stejně jako je mnoho definic problematiky stárnutí, existuje také mnoho definic stáří, ale žádná z těchto definic není dokonalá a konečná.

Bromley (In Stuart-Hamilton, 1999, s. 22) popisuje stáří jako fázi postvývojovou, kdy „*již byly realizovány všechny latentní schopnosti vývoje a zůstávají pouze nově působící možnosti poškození*“.

Další z autorů uvádí, že stáří je zákonitý proces, který je vrcholnou vývojovou fází v životě jedince (Bartko, 1990).

Stáří lze také definovat jako přirozenou součást života a Haškovcová (1990) jej vztahuje jak k období dětství, tak i k období mládí a zralosti.

Poslední definice, kterou bych k pojmu stáří ráda uvedla, pojednává o stáří jako o závěrečné fázi ontogeneze v životě jedince, ve které se odráží předešlý způsob života

člověka, nejvíce však z doby dospělosti, tedy středního věku. Tento proces je charakteristický svou nevratností a také tím, že je zakončen úmrtím daného jedince (Gruberová, 1998).

Z uvedených definic se nejvíce přikláním k definici dle Gruberové, protože dle mého názoru toto období popisuje nejlépe.

1.2.1 Členění stáří

Nejen definice, ale i názory odborníků na dobu, kdy stáří začíná a od kolika let věku je člověk vlastně seniorem, se liší. Přestože, jak jsem již dříve uváděla, je pro každého jedince stárnutí a stáří procesem individuálním a průběh je závislý na mnohých faktorech, nám věkové periodizace umožňují zařadit člověka k určité vývojové fázi.

Pro účel periodizace života lidí je nejběžněji vycházeno z kalendářního, jinak také chronologického, věku, podle kterého je stáří „*vymezeno dosažením určitého, arbitrárně stanoveného věku, od něhož se empiricky obvykle nápadněji projevují involuční změny*“. Dále autor uvádí, že „*výhodou kalendářního vymezení stáří je jednoznačnost, jednoduchost a snadná komparace*“ (Mühlpachr, 2004, s. 20).

Pravděpodobně nejznámější a doporučované členění, které udává jako hraniční věk pro stáří 60 let, vzniklo v 60. letech 20. století a tvůrcem je Světová zdravotnická organizace (WHO) (In Jarošová, 2006). Členění je následující:

- 60 – 74 let – období raného stáří
- 75 – 89 let – období vlastního stáří
- 90 a více let – období dlouhověkosti

V literatuře se dále můžeme setkat s členěním dle Vágnerové (2000), která období od 60 do 75 let věku označuje za rané stáří a období od 75 let věku výše označuje za pravé stáří.

Hranici 60 let pro období stáří uvádí také Příhoda (In Kozáková, Müller, 2006, s. 9), jehož periodizace je, dá se říci, shodná s periodizací podle WHO, tedy:

- „*60 – 74 let – senescence, časné stáří*“
- „*75 – 89 let – kmetství, senium, vlastní stáří*“
- „*90 a více let – patriarchum, dlouhověkost*“

V současné době, kdy dochází k prodlužování života díky kvalitní lékařské péči, je pravděpodobně nejčastěji uváděn hraniční věk pro stáří 65 let. Hranice se tedy posouvá a uvádí se pak tato periodizace, jak píše např. Mühlpachr (2004, s. 21):

- „65 – 74 let – mladí senioři
- 75 – 84 let – staří senioři
- 85 a více let – velmi staří senioři“

Také Topinková s Neuwirthem (1995, s. 18) ve své publikaci uvádějí stejnou periodizaci jako výše uvedený Mühlpachr.

Osobně si myslím, že členění dle Mühlpachra je vzhledem k již zmíněnému prodlužování lidského života vhodnější a ve své práci tedy za seniora považuji jedince od 65 let věku.

2 DOMOVY PRO SENIORY

Jelikož je má práce zaměřena na seniory, kteří žijí v domově pro seniory, považuji za důležité, vymezit tento druh sociální služby.

Od roku 2006 jsou všechny sociální služby poskytované v České republice, tudíž i domovy pro seniory, ošetřeny Zákonem 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Podle výše uvedeného Zákona 108/2006 Sb. (§49, odst. 1) jsou domovy pro seniory sociální službou, kde jsou poskytovány: „*pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.*“ V tomtéž zákoně a paragrafu jsou dále uvedeny i činnosti, jež daná služba zahrnuje, což jsou:

- celoroční ubytování,
- strava,
- pomoc jedincům s péčí o sebe samotné,
- pomoc v oblasti hygieny a poskytnutí vhodných podmínek pro vykonávání osobní hygieny,
- umožnění a podpora kontaktu se společenským okolím,
- činnosti sociálně terapeutické a aktivizační,
- podpora a dopomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů, obstarávání vlastních záležitostí.

Aby mohlo zařízení seniora přijmout, je třeba, aby splňoval podmínky uvedené ve zmíněném zákoně a byl starší 65 let.

2.1.1 Nejčastější důvod odchodu do domova pro seniory

Není pochyb o tom, že pro každého jedince, seniory nevyjímaje, je nejlepší, pokud může být ve své domácnosti, popřípadě u rodiny, co nejdéle. Nastávají však chvíle, kdy je senior v takové situaci, že se rozhodne využít sociálních služeb, kam patří také domovy pro seniory. Mezi tyto důvody, jak je známo, lze zařadit především situace, kdy se zdravotní stav seniora zhorší natolik, že se stává závislým na péči a pomoci jiné osoby a nemá rodinu, která by se o něj postarala nebo rodina seniora tuto „funkci“ zastávat z různých důvodů nemůže, nechce nebo už to dále nezvládá.

Výše zmíněný nejčastější důvod popisuje také Pacovský (In Vágnerová, 2000), který říká, že lidé se k odchodu do domova pro seniory rozhodnou až ve chvíli, kdy je jejich zdravotní stav velmi špatný a stávají se nesoběstačnými.

Vágnerová (2000) k problematice odchodu do domova pro seniory dále podotýká, že toto rozhodnutí, i když ne vždy vlastní, bývá pouze rozumové, ale co se týká emocionální stránky, tak akceptováno nebývá.

Přestože jsou důvody odchodu do domova pro seniory různé a senioři se pro tuto variantu rozhodnou buďto sami, dobrovolně, nebo po poradě s rodinou, popřípadě je to rozhodnutí rodiny a senior je umístěn do zařízení nedobrovolně, bývá to pro daného jedince vždy zátěž – hlavně psychická, protože se jedná o velký zásah do života člověka, jeho změnu a jak je známo, čím je člověk starší, tím se hůře vyrovnává s jakýmkoli změnami.

Odejít ve stáří do domova pro seniory znamená pro tyto osoby poměrně zásadní změnu životního stylu. Člověk se ocitá v novém, neznámém prostředí, kde je pro něj všechno nové a cizí, ztrácí jistotu vlastního domova, pocit bezpečí v něm, opouští tím své zázemí. Pro mnoho lidí symbolizuje odchod do zařízení nesamostatnost a nesoběstačnost a bývá také mnohými vnímán jako poslední pomyslný stupeň v životě člověka před úmrtím (Vágnerová, 2007).

2.1.2 Přijetí do domova pro seniory a situace poté

Jak je uváděno výše, důvody, proč se lidé rozhodnou využít služeb domova pro seniory jsou různé, avšak vždy musí být zachován postup, který předchází přijetí tohoto jedince do daného zařízení. Tímto postupem se rozumí splnění podmínek pro přijetí, jež jsou stanoveny Zákonem 108/2006 Sb. o sociálních službách, podání žádosti o umístění do zařízení a na základě tohoto dojde k následnému rozhodnutí o přijetí uchazeče.

Jedná-li se o domovy, jejichž zřizovateli jsou kraje či města, jsou zde senioři přijímáni na základě podané žádosti, z nichž je sestaven pořadník a konečné rozhodnutí o přijetí učiní krajský či městský odbor sociálních věcí (Janečková In Matoušek, Koláčková, Kodymová, et al., 2010).

V případě nestátních domovů pro seniory rozhodují o přijetí seniora vždy daná zařízení, a to rovněž na základě podané žádosti a provedeného sociálního šetření v místě bydliště seniora.

Po rozhodnutí o přijetí seniora do zařízení je s daným jedincem uzavřena smlouva o poskytnutí sociální služby, a to v písemné podobě. Ve smlouvě musí být, mimo jiné, uveden druh a rozsah poskytování sociální služby, výše úhrady za poskytované služby, způsob úhrady dané částky, důvody výpovědi smlouvy a doba, po kterou smlouva platí (Zákon 108/2006 Sb., §91).

Současně s nástupem seniora do zařízení je vytvářen plán individuální péče, o němž píše Janečková (In Matoušek, Koláčková, Kodymová, et al., 2010). Tento plán je sestavován na základě specifických potřeb seniora, míry jeho soběstačnosti a na základě lékařem zhodnoceného zdravotního stavu konkrétního jedince. Hlavní roli při sestavování plánu hraje samozřejmě senior. Je důležité, aby si on sám uvědomil, co vše může a je ochoten pro zlepšení svého stavu udělat. Po sestavení individuálního plánu péče se stanoví postupy, jejichž cílem bude zlepšit aktuální stav seniora. Může se jednat například o:

- úpravu prostředí (pokoje),
- změnu léků, výživy,
- zvolení vhodné ošetrovatelské péče, terapie či rehabilitace,
- zapojení do aktivit nabízených konkrétním zařízením,
- podporování vztahu s rodinou, upravení vzájemných kontaktů.

V momentě přijetí seniora do zařízení, nejlépe však ještě před tím, by správně měla být započata také práce s jeho rodinou, jenž skýtá řadu možností, jak seniorovi alespoň částečně toto období ulehčit. Fakt, že rodina vidí, že je nyní o seniora postaráno a má vyhovující péči, může negativně ovlivnit vzájemné vztahy mezi seniorem a rodinnými příslušníky. Ze strany rodiny může dojít k postupné ztrátě zájmu o seniora, omezení četnosti návštěv a kontaktů vůbec, což psychickému stavu seniora vůbec nepřispívá (Zgola In Janečková In Matoušek, Koláčková, Kodymová, et al., 2010).

Je tedy nutné, aby si členové rodiny jasně uvědomili, že za péči o seniora jsou stále odpovědní oni, přestože je umístěn v domově pro seniory, jak uvádí Janečková (In Matoušek, Koláčková, Kodymová, et al., 2010). Tím, že je senior v zařízení, nemusí nutně dojít k zpretrhání rodinných vazeb a vztahů, naopak rodina by stále měla zůstat součástí života seniora a jednoduše fungovat jako dřív. Také zařízení, ve kterém senior žije, by mělo rodinu a seniora v kontaktech a v udržování vztahů podporovat (například pořádání společných aktivit, jako jsou plesy apod., využití práce se vzpomínkami za pomoci rodiny či její zapojení do vybavování pokoje seniora).

Správně fungující rodina může seniorovi částečně psychicky ulehčit a už jen projevení zájmu o seniora je pro něj motivující a potěšující.

S jakými vnitřními problémy se senior po odchodu do domova pro seniory potýká především, uvádí Mühlpachr (2004) a jsou to:

- omezení kontaktu a v důsledku toho zhoršení vzájemného vztahu s rodinou. Jako příčinu autor uvádí velkou vzdálenost rodiny od domova pro seniory, kdy členové nemají možnost být v blízkosti zařízení. Možnost, jak rozvíjet vztah a podporovat seniora v kontaktu s rodinou ze strany zařízení je sledována ve zřízení, byť jen skromného, ubytování.
- omezení kontaktu se společenským prostředím v důsledku čehož dochází ke ztrátě vazeb ke společnosti;
- ztráta soukromí nebo jeho značné omezení kvůli přeplněnosti zařízení;
- nepřipravenost seniorů na změnu prostředí, která vede k jejich dezorientaci v zařízení;
- nemožnost komunikovat s poskytovatelem dané služby, tudíž senioři nemají ani možnost podílet se na chodu zařízení – poskytovatel „rozhoduje“ za uživatele;
- změna role z pohledu společnosti, kdy se z plnoprávného občana stává příjemce (subjekt) péče v sociální službě;
- člověk přichází o vůli a motivaci potřebnou k tomu, aby zůstal co nejdéle aktivní, nezávislý, soběstačný a stává se zcela pasivním příjemcem péče.

Nutno však podotknout, že v současné době dochází ke zkvalitňování poskytování sociálních služeb (nejen pro seniory), v zařízeních se snaží předcházet výše jmenovaným situacím, které snižují kvalitu života seniora v zařízení a naopak dochází kupříkladu k podpoře vztahu s rodinou, případně s přáteli, k aktivizaci seniorů nebo k jejich zapojení do společenského dění.

2.2 Adaptace na život v domově pro seniory

Adaptace na život v domově pro seniory začíná již ve chvíli, kdy se senior ještě v době před přijetím přijde do zařízení podívat, seznámí se s prostředím, kam se chystá přestěhovat, pozná personál, získá přehled o poskytovaných službách atd., a tento proces pokračuje i v době, kdy už senior v zařízení žije.

Janečková (In Matoušek, Koláčková, Kodymová, et al., 2010) upozorňuje, že procesu adaptace je nutno věnovat maximální pozornost a po nástupu seniora do zařízení se stává úkolem celého týmu zaměstnanců domova pro seniory. Je nutné seniorovi ihned po nastěhování přidělit klíčového pracovníka, který mu bude v zařízení osobou nejbližší, bude se na něj moct s čímkoli obrátit pro pomoc a společně vytvoří adaptační plán – ten seniorovi umožní úspěšně překonat změnu způsobu života. Funkce klíčového pracovníka je především v době těsně po nástupu seniora do domova pro něj velmi důležitá.

Adaptace člověka na změnu jeho životního stylu je procesem probíhající v určitých etapách. Jak adaptace probíhá, ovlivňuje hlavně fakt, zda bylo rozhodnutí odejít do domova pro seniory dobrovolné či ne a od toho se odvíjející motivace a postoj seniora. Protože dobrovolnost rozhodnutí je v tomto případě velmi výrazným faktorem, je nutné také na proces adaptace nahlížet ze dvou hledisek, jak uvádí Vágnerová (2000), kterými jsou:

- odchod do zařízení dobrovolný,
- odchod do zařízení nedobrovolný.

Je jasné, že lépe bude změnu snášet senior, jenž volbu odejít do zařízení učinil sám a dobrovolně a tedy i proces adaptace bude pro něj snazší, i když ne jednoduchý. Proces adaptace v případě odchodu dobrovolného probíhá ve dvou fázích, které Vágnerová (2007) vymezuje následovně:

1. fáze – je obdobím, kdy je člověk v novém prostředí nejistý, získává informace, začíná se pomalu orientovat a vytváří si nový styl života. Senior je v této fázi zvýšeně citlivý, mnohem více vzpomíná a srovnává svůj život dřívější s nynějším. Není výjimkou, že psychická nepohoda člověka se odrazí i na jeho fyzickém zdraví a dojde ke krátkodobému zhoršení fyzického stavu. V tomto období je důležité, aby senior nezískal špatné první zkušenosti, jelikož od nich se pak dále odvíjí jeho postoj k novému prostředí.
2. fáze – po určité době dochází k přijetí nového domova a životního stylu, tedy k adaptaci. Člověk se již vyrovnal se ztrátou zázemí, s jinou rolí ve společnosti, zvykl si na jiný způsob života a navazuje nové kontakty s obyvateli zařízení. Je však obtížné a výjimečné, když se senior se zařízením natolik sžije, že by jej považoval za svůj domov.

Jedná-li se o adaptaci na nedobrovolný odchod do zařízení, přirovnává Vágnerová (2000) tento stav k separační úzkosti, jenž se objevuje u malých dětí, které jsou odtrženy od matky. Senior je taktéž násilím vytržen z rodinného prostředí a separován od zdrojů, z nichž dosud pramenil jeho pocit bezpečí, jistoty a zázemí. Na rozdíl od adaptace na dobrovolný odchod do instituce, která probíhá ve dvou výše popsanych fázích, je tento druh adaptace rozčleněn do tří fází, a to:

1. fáze – je nazývána fází odporu, kdy se lze setkat s projevy, jako jsou negativismus, agresivita, hostilita vůči všem a další, jež jsou projevem frustrace a obrannou reakcí člověka, který takto reaguje na násilnou změnu jeho života a vnímá ji jako nespravedlnost.
2. fáze – zoufalství a apatie nastává ve chvíli, kdy si člověk uvědomí, že jeho chování nepřináší kýžené výsledky, že je bezvýznamné. Senior je dřívějšími útoky unaven, je nyní apatický a rezignuje jak na veškeré zájmy, tak i na svůj život. U seniorů obecně lehce dochází ke ztrátě vůle a motivace k životu a u osob, které jsou v zařízení nedobrovolně, k této ztrátě dochází rychleji. Nezávládnutá adaptace je pro seniory výrazně zatěžujícím stavem, v důsledku něhož mohou zemřít a počty zemřelých, do zařízení nově přijatých osob, jsou dosti vysoké. Mnoho seniorů se do další fáze tedy nedostane.
3. fáze – vytvoření nové pozitivní vazby představuje pro seniora získání jistého smyslu života. Jedná se o vytvoření si pozitivního vztahu ke komukoli z personálu zařízení, spoluobytel a taky může tuto „funkci“ plnit i zvíře.

„Starý člověk si potřebuje i za těchto okolností potvrdit svůj význam pro někoho jiného, potřebuje být akceptován a prožívat nějaký citový vztah“ (Vágnerová, 2000, s. 500).

3 SENIOR A VZTAHY S BLÍZKÝMI

V následující kapitole bakalářské práce se budu zaměřovat na vztah seniora s jeho blízkými, především s rodinou a považuji tedy za důležité vymezit pojem rodina, konkrétně rodina širší, nebo taky rozšířená či prokreační.

Velmi výstižná je definice autorů Hartla a Hartlové (2000, s. 512), kteří uvádějí, že rodina širší, prokreační je typem rodiny, jenž „*zahrnuje širší příbuzenstvo, jako jsou prarodiče, strýcové a tety, bratřanci a sestřenice.*“ Také další autoři uvádějí definici širší rodiny, avšak tyto definice jsou si velice podobné a uvádím zde tedy pouze definici výše uvedených autorů, protože je dostatečně výstižná.

Ve vztahu s blízkými již obvykle ve stáří nedochází k výrazným změnám, avšak rodina se pro stárnoucího člověka stává čím dál tím více významnější (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Vztahy seniorů s jejich blízkými a rodinami jsou mnohdy značně komplikované a nelze říci, že situace je u všech stejná. Vztahy s blízkými a přáteli už ve stáří nemusí být udržovány kupříkladu z důvodu věku, nesoběstačnosti nebo například dojde k úmrtí přítele a senior tento kontakt ztratí, mnozí lidé se stárnutím ztrácejí zájem o jakýkoli kontakt či vztah s přáteli a v důsledku tohoto jsou pak ohroženi izolací. Vztahy v rámci rodiny mohou být rovněž jak dobré, tak i jakkoli narušené z různých důvodů a senior je následně vystaven mnoha nepříjemným situacím, ve kterých by potřeboval, aby mu rodina pomohla nebo byla oporou.

Nelze pochybovat o tom, že i senioři mají potřebu mít na jedné straně své soukromí a svůj klid, ale na straně druhé také potřebují a chtějí být v kontaktu s lidmi a tento kontakt s ostatními je pro ně významný. Vzhledem k tomu, že s věkem klesá schopnost a také mnohdy i chuť lidí navazovat nová přátelství, upřednostňují stárnoucí jedinci kontakt s těmi lidmi, které znají delší dobu, někdy celý život, a to jsou především přátelé, hlavně pak rodina. Čím je však člověk starší, počet osob - především známých či přátel, s nimiž se stýká, se zmenšuje, jedinec je více izolován od okolí a vztah udržuje prakticky pouze s nejbližší rodinou (Vágnerová, 2000).

Také Lang (In Vágnerová, 2007, s. 412) podotýká, že „*starší senioři mají vysokou potřebu udržení spolehlivých a jistých citových vazeb, které jim slouží jako zdroj komplexní opory, ale postupně dochází k další redukci jejich sociální sítě*“. Autor rovněž vysvětluje, co je

příčinou této eliminace kontaktů a tedy i zhoršení vztahů. Uvádí, že se to děje v důsledku ubývání síly a energie celkově a zároveň se tím senioři chrání proti narušení jejich citové pohody. Současně však dochází k nárůstu potřeby kontaktů a vztahů s příbuznými a nejbližšími přáteli. Jsou-li senioři od těchto nejbližších osob separováni, je to pro ně silně stresující.

Vágnerová (2000) dále uvádí, že nejen vztah s rodinou, blízkými a přáteli, ale i kontakt s vrstevníky je pro seniora velmi důležitý. Stejně jako v dřívějších vývojových etapách života jedince, také ve stáří se člověk potřebuje pohybovat v okruhu vrstevníků, od kterých se člověku, více než od kohokoli jiného, dostává pochopení. Je to dáno tím, že vrstevníci jsou mnohdy ve stejné či podobné situaci jako konkrétní osoba, nebo mají se vzniklou situací již vlastní zkušenost, a tudíž danému problému či situaci lépe rozumí.

Potřebu kontaktu s okolím řadíme dle Maslowovy hierarchie potřeb (In Jarošová, 2006) mezi potřeby sociální, což se projeví v důsledku pocitu osamělosti. Jedinec, který je nebo se cítí osamělý, touží po tom, aby jej někdo miloval a aby byl součástí nějaké sociální skupiny.

3.1 Manželství seniorů

Této oblasti se v práci věnuji z toho důvodu, že je pro mě manželství seniorů specifickým vztahem s velkou citovou vazbou, který je umocněn také tím, jak dlouho spolu manželé žijí. Práce je zaměřena na vztah seniorů s rodinou a manželství pro mě představuje pomyslný základ rodiny, což mě rovněž vedlo k zařazení této podkapitoly do své práce.

„Manželský partner má pro starého člověka vysokou hodnotu: je blízkým člověkem, stabilním společníkem, který je vždycky k dispozici a většinou od něj lze očekávat i porozumění, podporu a pomoc v nesnázích“ (Vágnerová, 2000, s. 477).

Odborníci, jako například Vágnerová (2000) a Langmeier s Krejčířovou (2006), se shodují, že manželství seniorů jsou obvykle šťastná a lidé seniorského věku bývají převážně s vlastním manželstvím spokojeni. Dle Vágnerové (2000) mají na toto vliv především tři faktory, a sice že dlouhodobá manželství jsou přinejmenším uspokojivá, manželé žili stejným způsobem života a ve stejných životních podmínkách, tudíž byli během společného soužití ovlivňováni stejnými faktory a třetím faktorem je snižující se počet kontaktů s okolím, blízkými či přáteli a zároveň zvyšující se potřeba mít někoho blízkého.

Rovněž názor Řičana (In Hrozenková, et al., 2008) na příčinu šťastných a spokojených manželství v seniorském věku se příliš neliší od zmíněného názoru Vágnerové, avšak mně osobně je jeho názor bližší. Autor zastává názor, že spokojenost s manželstvím ve stáří pramení ze společně prožitých let, během nichž se manželé velmi dobře poznali, znají se, vzájemně jsou schopni se sobě přizpůsobit, mají jednotné vzpomínky a prožili již mnoho dobrých i špatných chvil. Dále spokojenost pramení z uspokojení potřeby moci se o někoho opřít v těžkých životních situacích. Na druhou stranu ale také autor podotýká, že ne všechna manželství jsou šťastná, ale že i v seniorském věku se lidé někdy rozvádí, uzavírají nové sňatky či řeší různé neshody a konflikty ve vztazích.

3.1.1 Zátěžové situace v manželství seniorů

Co se týká zátěžových situací v manželství seniorů, hovoří se v této souvislosti především o odchodu do důchodu. Je to důležitý mezník v životě každého jedince a pro každého znamená odchod do penze jistou změnu životního stylu a psychickou zátěž. Přestože je stárnutí pozvolné, u spousty lidí dojde k uvědomění si stáří teprve ve chvíli, kdy odchází do důchodu. Toto období je považováno za zátěž pro manželství z toho důvodu, že manželé spolu tráví převážně celé dny, na což nebyli doposud zvyklí a musí se spolu jakoby znovu naučit žít. Najednou mají taky mnoho volného času, který nevědí jak využít, což se týká hlavně jedinců, kteří se z různých důvodů – například špatného zdravotního stavu, nemohou dále věnovat svým koníčkům a zájmům (Hrozenková, et al, 2008).

Vágnerová (2000, s. 474) uvádí, že odchodem do důchodu se v lidech mnohdy probouzí „*strach z izolace v rodině a ze vzájemného přesycení*“. V této souvislosti autorka dále hovoří o změnách manželského vztahu, jenž se odvíjí od role muže a role ženy v domácnosti. Zatímco žena v penzi sice přišla o roli zaměstnankyně, zůstala jí však alespoň role v domácnosti, kdežto muž penzista plnil doposud především roli zaměstnance, tudíž ztrátou této role se snížil i jeho sociální status, neboť jeho role v současné domácnosti je již méně důležitá. Může se pak stát, že žena sice bude upevňovat své sebevědomí tím, že bude v domácnosti dominantní a tou, která rozhoduje, ale naopak muž ztratí zájem o veškeré aktivity, bude pasivní. Už jen z tohoto hlediska je tedy zřejmé, že ženy se s odchodem do důchodu vyrovnávají obecně lépe než muži, jelikož péče o domácnost jim i nadále pomáhá z části vyplnit jejich volný čas, což je rovněž názor Bartka (1990).

Mluvíme-li o změně životního stylu manželů v důsledku odchodu do důchodu, nemusí se zákonitě jednat o změny razantní. Lidé v penzi nemusejí měnit svůj život od základu, stačí,

když svůj denní režim a program, přizpůsobí svým možnostem, schopnostem a nově vzniklé situaci, tedy spoustě volného času. Nejideálnější samozřejmě je situace, kdy lidem jejich zdravotní stav, finanční situace a další dovolí věnovat se stejným činnostem a aktivitám jako dříve, protože pak mají lidé na výběr z mnoha možností trávení volného času. Manželé nyní mají větší prostor se rovněž věnovat různým společným aktivitám, jako jsou například cestování, sportování, procházky, turistika, plavání a mnohé další, které přispívají k udržení dobré fyzické i psychické kondice a také obohacují jejich vzájemný vztah. Lidé získávají nové zážitky, vzpomínky apod., což je pouze pozitivní (Hrozenská, et al, 2008).

Vrátím-li se k zátěžovým situacím, které provází manželství seniorů, nelze opomenout zátěž v podobě nemoci jednoho z manželů. Pozornost zdravého partnera je pak soustředěna výhradně na partnera nemocného a dochází k odsouvání uspokojování vlastních potřeb. Senior se snaží pomáhat nemocnému partnerovi všemožnými způsoby, stará se o něj, jak jen to jde, což pramení z obavy, že partner zemře nebo bude nemohoucí a rovněž z nové situace, která mění role partnerů v domácnosti a taky jejich vzájemný vztah. Nemocný jedinec se stává závislým na pomoci partnera, který je nyní v roli dominantní, kdy je na něj kladena veškerá zodpovědnost a často senior není schopen toto zvládnout. Péče o nemocného partnera je navíc vysoce náročná nejen po stránce fyzické, ale také psychické. Mnohdy je pečující senior natolik vyčerpán dlouhotrvající péčí o jakkoli nemocného partnera, především stará-li se o něj sám, že se u něj může projevit i syndrom vyhoření a je nucen vyhledat odbornou pomoc. Tento stav se spíše vyskytuje u žen, jelikož je od nich společensky očekávané, že se o nemocného manžela postarají, kdežto u mužů toto očekávání není. Ženy se pak mnohdy „obětují“ a věnují se pouze péči o manžela, která však častokrát vede ke zhroucení dané ženy, někdy však až po smrti manžela (Vágnerová, 2000).

Poslední z hlavních zátěžových situací, se kterými se v manželství starých lidí setkáváme a o které se zmiňuje jak Vágnerová (2000), tak i Stuart-Hamilton (1999) a další autoři, je úmrtí jednoho z manželů.

Smrt manžela je pro obě pohlaví velmi bolestivou, nepříjemnou a zátěžovou situací, se kterou je třeba se vyrovnat. Čím je člověk starší, tím je pro něj těžší snést úmrtí partnera, přestože ví, že je smrt přirozenou součástí života všech lidí a že ke stáří patří. Partnera, se kterým člověk strávil velkou část života, mají společné vzpomínky, děti, vnoučata, nelze nikým a nijak nahradit a je tedy jasné, že jeho úmrtí ovdovělého partnera ovlivní.

S úmrtím partnera dochází ke zhoršení finanční situace, nabourání režimu dne, jedinec ztrácí motivaci cokoli dělat, protože už nemá pro koho, přišel o smysl života a cítí se také více ohrožený a osamělý. Přestože prožívání ztráty partnera se u mužů a žen do jisté míry liší, protože ženy obvykle ztrátu prožívají bouřlivěji a emocím nechávají volný průběh, obě pohlaví prochází fází zármutku a truchlení. Tyto přirozené reakce na úmrtí partnera jsou značně individuální a každému trvá jinak dlouho, než se bez partnera naučí žít (Vágnerová, 2007).

Ačkoli je při úmrtí partnera podpora ze strany rodiny velmi důležitá a může člověku mnohdy jistě pomoci, musí si tím každý projít „sám“ a naučit se žít pro něco jiného, najít si jiný smysl života, zájmy a podobně. Rodina, další blízcí a přátelé jsou pak pro člověka v této situaci především oporou.

3.1.2 Osamělost seniorů

V první řadě bych ráda vyjasnila rozdíl mezi osamělostí a samotou.

Zatímco samota je objektivním stavem, je to prokazatelný fakt, osamělost je naopak subjektivním pocitem, tedy tím, jak vnímá člověk sám sebe v rámci udržování mezilidských vztahů (Hrozenská, et al, 2008).

Specifickým druhem osamělosti je osamělost generační, kterou vymezuje ve své publikaci Jarošová (2006). Generační osamělostí, jak autorka uvádí, se rozumí ztráta vrstevníků v důsledku jejich úmrtí, se kterou se člověk musí smířit a vyrovnat, stejně jako se smrtí partnera, manžela.

Hovoří-li se o osamělosti seniorů, jedná se pak hlavně o osamění v důsledku ztráty životního partnera – manželského partnera, čili ovdovění. V populaci je mnohem více žen – vdov než mužů – vdovců, což je zapříčiněno rozdílnou střední délkou života, tudíž se s nastalou situací, osamělostí častěji musejí vyrovnávat právě ženy (Stuart-Hamilton, 1999).

Dle slov Řičana (In Jarošová, 2006, s. 31) vyžaduje vyrovnání se s osaměním v důsledku ovdovění *„přeorganizovat svůj život, nepropadat pocitům méněcennosti a upnout se k novým cílům“*.

Osamělost se projevuje jak v oblasti psychické, tak i fyzické a sociální. Jednotlivci mohou pociťovat vyšší míru únavy, mohou být úzkostní, častěji nebo více nemocní, podráždění a mohou také ztrácet sociální kontakty. Aby senioři lépe tento stav osamělosti překonali,

mohou využívat různých služeb, jež jsou určeny seniorům, jako například navštěvovat denní stacionáře, kluby důchodců, mohou využít služeb poraden pro seniory či dobrovolníků a další (Radková – Porubčanová In Hrozenská, et al., 2008).

Proti osamělosti seniorů, jak uvádí Sýkorová (1996), působí preventivně také udržování a další rozvíjení kvalitních interpersonálních vztahů, snaha navázat nové kontakty či přátelství a hlavně fungující rodina. Dále autorka zdůrazňuje, že nejdůležitější je pak z hlediska emocionálního uspokojení vztah seniora s potomky a vnoučaty, kteří jej jakoby spojují s okolním světem.

3.2 Vztah seniorů se sourozenci, dětmi a vnoučaty

Rodina je pro člověka tím nejpřirozenějším sociálním prostředím a v rámci rodiny bývají udržovány nejpevnější a ve velké většině i velmi kvalitní vztahy. Je rovněž známo, že se v průběhu života mezilidské vztahy mění a různě utvářejí.

V době, kdy člověk odchází do důchodu, se výrazně snižuje jeho uplatnitelnost ve společnosti a v důsledku toho se člověk stále více upíná na rodinu, klade důraz na vztah s rodinou, v první řadě pak s potomky a vnoučaty, jak popisuje Vágnerová (2000). Senior se méně zaměřuje na sebe a více se orientuje na vztahy s lidmi, v nichž se potřebuje cítit potřebně a užitečně. Kvalitní interpersonální vztahy, v rámci kterých lze tuto jejich potřebu velmi dobře uspokojit, představují hlavně vztahy v rámci okruhu přátel a v rámci rodiny.

Kvalita vztahu seniora s jeho dětmi se zajisté rovněž odvíjí od jejich vzájemného vztahu vytvořeného v předchozích životních etapách. Pokud měli rodiče s dětmi vytvořen dobrý a kvalitní vztah již od dětství, po celý život si jej udržovali, pečovali o něj, byli schopni se vzájemně respektovat a tolerovat, lze předpokládat, že budou mít dobrý a kvalitní vztah i v pozdějším věku. Nebyl-li však tento vztah vytvořen a celý život byl víceméně provázen konflikty, nedorozuměními a podobně, nelze ve stáří spoléhat na to, že se tento vztah zázračně výrazně změní k lepšímu (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Co se týká vztahu seniora s potomky, pak proměnu tohoto vztahu po odchodu jedince do důchodu rozděluje Vágnerová (2000) na tyto etapy:

1. fáze relativní symetrie – když člověk odchází do důchodu, má náhle mnoho volného času, který ochotně věnuje své rodině, protože chtějí pomoci, být užiteční a zachovat si tím i sociální status v rodině. V této fázi mají senioři s potomky vztah klidný, stabilní, vyrovnaný. Konflikty mohou nastat

v situaci, kdy se senior příliš vměšuje do chodu domácnosti svého dítěte, chce cokoli měnit a přizpůsobovat obrazu svému.

2. fáze postupného zvyšování závislosti starých lidí – tato fáze začíná tehdy, stane-li se senior závislý na pomoci jiné osoby. Tato fáze je pro seniora složitá, jelikož fakt, že už potomkům není schopen pomoci, vnímá senior jako osobní selhání. Nyní již senior potřebuje pomoc, kterou sice přijímá, ale stydí se si o ni říci, cítí se méněcenný, přebytečný a na obtíž. V této fázi dochází ke konfliktu dvou potřeb seniora. Na jedné straně tak stojí potřeba citové jistoty a proti ní vyvstává potřeba nebýt rodině na obtíž a nezatěžovat ji.
3. fáze trvalé závislosti starého člověka – senior se může ocitnout v takové situaci, kdy je potřeba, aby se o něj starala druhá osoba 24 hodin denně. V návaznosti na tuto závislost se mění postoj daného jedince k vlastní situaci, kdy se jedinec sice smířil s vlastní závislostí na pomoci druhých, ale tuto pomoc již bere jako samozřejmost, vyžaduje ji a zvyšuje se také jeho strach z budoucnosti, takže je nutná zvýšená emocionální podpora.

Na základě provedených výzkumů bylo prokázáno, že mladší i starší generace je proti tomu, aby dvě generace žily společně. Obě dvě generace volí raději život odděleně, na druhou stranu však nechtějí bydlet příliš daleko od potomků a vnoučat, aby si v případě nutnosti mohli vzájemně pomáhat. Ačkoli se tedy v současné době snižuje počet rodin, kde žije více generací společně, což je označováno pojmem mezigenerační soužití, mít rodinu a kvalitní bezpečné zázemí je pro seniory (a nejen je) stále velmi důležité (Klevetová, Dlabalová, 2008).

Autoři Langmeier s Krejčířovou (2006) píší, že míra kontaktů a kvalita vztahu seniora s potomky a jejich rodinami je u každé rodiny odlišná, ale je jisté, že v rodině plní prarodič nezastupitelnou a důležitou funkci. Co se týká vztahu prarodiče s vnoučaty, nahlíží na něj autoři vcelku pozitivně. Přestože uznávají, že působení prarodičů může být také negativního charakteru, zastávají názor, že vztah prarodičů s vnoučaty je pro vnoučata každopádně přínosný. Prarodiče ve vztahu k vnoučatům bývají převážně tolerantnější než rodiče, vyprávěním o vlastním dětství a životě nebo o dětství rodičů vnoučatům pomáhají vytvářet si obraz rodinné historie anebo také mohou prarodiče určitým způsobem tlumit některé rodinné spory například tím, že vnoučatům (nebo i rodičům) budou vyprávět, že se stejnou situací se setkali také oni při výchově rodičů svých vnoučat.

Rovněž další autor uvádí, že důležitým aspektem ve vztahu prarodiče s vnoučetem je trpělivost a větší časový prostor ze strany seniora. Prarodiče nenesou primární zodpovědnost za výchovu svých vnoučat, tudíž si mohou dovolit být benevolentnější a velkorysejší při porušování pravidel či zákazů. Čas strávený s prarodičem může pro dítě představovat únik do jiného světa, ve kterém se cítí příjemně a může si odpočinout od všech povinností, které jsou po něm požadovány rodiči (Hrozenská, et al., 2008).

Dle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 209), kteří vysvětlují, že „*staří lidé nás učí nejen tím, co o minulosti vyprávějí, ale učí mladé i mnoha hlubším hodnotám a postojům a učí je nakonec i svou smrtí – pomáhají svým blízkým, aby hleděli vyrovnaněji na vlastní smrt a plněji si uvědomovali svoji odpovědnost ke své rodině i k širší společnosti*“ jsou prarodiče stavěni také do funkce „učitelů“.

Stejně jako je výše popsáno, v jakých fázích se mění vztah seniorů s jejich dětmi, uvádí Vágnerová (2007) také vývojové fáze vztahu mezi prarodiči a vnoučaty:

1. fáze asymetrického vztahu autority prarodičů k vnukům – jedná se o vztah především s vnuky dětského věku, kteří prarodiče vnímají jako autoritu a zároveň příjemnou společnost, jsou pro ně významní také po citové stránce.
2. fáze postupné symetrizace rolí – vnoučata, která dospívají, již neprojevují takový zájem o přítomnost prarodičů, jako tomu bylo dřív, nemají potřebu se jim s čímkoli svěřovat. Přestože nejde o zanikání citové vazby, prarodiče si tento stav mnohdy tímto mylně vysvětlují, cítí se bezvýznamní, mívají tendenci si vnuky idealizovat tak, aby odpovídali jejich představám. Častokrát se také snaží si lásku vnuků koupit, ovšem neuvědomují si, že finanční „odměna“ nemá na jejich vztah žádný vliv.
3. fáze nové asymetrie – jedná se o fázi, kdy jsou prarodiče závislí na pomoci druhých, mnohdy členů rodiny a tedy i vnoučat. Vnoučata tedy mají dominantní roli a také jistou zodpovědnost za prarodiče. Ve srovnání se svými rodiči bývají vnoučata tolerantnější k různým projevům (třeba projevům nemoci) prarodičů a nelpí ani tolik na dodržování pravidel.

Dobrý vztah a udržování kontaktu prarodičů s dětmi a vnoučaty má pozitivní vliv nejen na potomky a vnoučata, ale i na seniory, protože prostřednictvím vztahu s dětmi a vnoučaty dochází dle Vágnerové (2000) u seniora k uspokojování psychických potřeb, kam autorka řadí:

1. získávání zážitků a stimulů prostřednictvím života potomků a vnoučat - senior, který má již život mnohem jednotvárnější než v dřívějších letech a mnohdy už nemá sílu ani možnost – například z důvodu zdravotních, zažít něco nového, je rád, když může s dětmi a vnoučaty sdílet jejich zážitky a radosti.
2. uspokojení potřeby citové jistoty, kdy právě vztah s dětmi a vnoučaty je tím nejdůležitějším zdrojem, pomocí něhož je tato potřeba uspokojována. Člověk má pocit, že někam patří, že má zázemí.
3. potřeba být prospěšný, užitečný. Rovněž tato potřeba může být uspokojována prostřednictvím vztahu s potomky, vnoučaty. Může se objevit touha řídit život potomků a vnoučat, byť už jsou potomci dospělí.
4. potřeba mít otevřenou budoucnost – Senior se zde váže na životy svých potomků či vnoučat, prožívá s nimi všechny jejich úspěchy i neúspěchy stejně intenzivně, jako by se týkaly přímo jich samotných. Často dochází k idealizování potomků i vnoučat.

Role prarodiče i rodiče je zákonitě ukončena úmrtím seniora, se kterým se rodina musí dokázat vyrovnat a dle Vágnerové (2000) může pro vnoučata smrt prarodiče znamenat jakousi definitivní tečku za jejich dětstvím, ke kterému prarodiče téměř vždy neodmyslitelně patří.

Jedním ze vztahů, který bývá hned po vztahu s potomky a vnoučaty nejčastěji udržován je vztah mezi sourozenci.

„Sourozenecký vztah je jedním z intimních vztahů, který může mít značný citový význam“
Vágnerová (2007, s. 394).

Příbuzenská vazba mezi sourozenci je nezrušitelná a vztah mezi sourozenci je vztah v životě člověka nejdéle trvající a procházející určitými změnami, jak dále píše Vágnerová (2007). Sourozenci mají společné vzpomínky, zážitky, zkušenosti z období dětství a dospívání, které mají mnohdy značný vliv na jejich vztah a vytvoření citové vazby. Sourozenci tedy mohou být jak nejlepšími přáteli, tak mohou mít vztah bez citové vazby, který je založený například na toleranci a respektování se navzájem. Míra a frekvence sourozeneckých kontaktů je tedy velmi individuální, závislá na vlastní vůli jedinců a není podmíněna společenskými normami. V období dospělosti mohou dále vztah ovlivňovat životní partneři sourozenců, ale i rodiče. Platí zde pravidlo, že čím je člověk starší, tím je

pro něj vztah s rodinnými příslušníky důležitější a stává se pro něj hodnotnější. Ve stáří pak dochází ke stabilizaci vztahu mezi sourozenci a někdy i ke zlepšení.

Mezigenerační vztahy v rámci rodiny, a nejen ty, jsou pro seniory velmi významné a důležité, jelikož dodávají seniorovi pocit lásky, bezpečí, jistoty, sounáležitosti a také seniorům umožňují nahlížet na stále měnící se svět pohledem mladších generací. Pro seniory představují vztahy s rodinou jednu z možností kontaktu s vnějším světem, což ocení především senioři žijící v domovech pro seniory, kteří ze zdravotních důvodů nemohou zařízení opustit.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 POPIS VÝZKUMNÉ ČÁSTI

V praktické části popisuji výzkum, který je zaměřen na vztahy seniorů, kteří žijí v domově pro seniory s jejich rodinami, uvádím výzkumný problém a výzkumné otázky, na které byly hledány odpovědi a také cíl výzkumu. Přiblížím dále metodu sběru dat a způsob jejich vyhodnocení.

Výzkum probíhal v měsících březnu a dubnu 2011 v šesti domovech pro seniory v Moravskoslezském kraji a jednalo se o záměrný výběr těchto zařízení. K výzkumu jsem vybrala kraj, ve kterém sama bydlím a zařízení jsem volila na základě dostupnosti od místa svého bydliště. Na možnosti uskutečnění výzkumu v daných zařízeních jsem se osobně domluvila buď s řediteli zařízení, nebo se sociálními pracovníci domovů pro seniory.

Typ výzkumu, který jsem pro svou práci zvolila, je výzkum kvantitativní. Celkový počet respondentů činí 127 osob ubytovaných v uvedených zařízeních.

4.1 Výzkumný problém a výzkumný cíl

Pro účely výzkumu jsem stanovila tento výzkumný problém:

- Jaký je vztah seniorů k jejich rodině z pohledu seniorů, kteří žijí v domově pro seniory?

Tento výzkumný problém je deskriptivní, čili popisný, jak uvádí Gavora (2000). Tento typ výzkumného problému je zaměřen na nalezení odpovědi na otázku „*jaké to je?*“ a jednou z možností sběru dat je v tomto případě dotazník.

Mým cílem, kterého chci výzkumem dosáhnout, je zjistit, jaký je vztah seniorů žijících v domově pro seniory s jejich rodinou z pohledu těchto seniorů.

4.2 Výzkumné otázky

Na základě stanoveného cíle jsem si zvolila následující výzkumné otázky:

- Jak senioři žijící v domově pro seniory hodnotí svůj vztah s rodinou?
- Vnímají senioři žijící v domově pro seniory četnost svého kontaktu s rodinou jako dostačující?
- Jak tráví senioři žijící v domově pro seniory svůj volný čas s rodinou?

- Mají senioři žijící v domově pro seniory snahu neustále zlepšovat vzájemný vztah s jejich rodinou?

4.3 Metoda sběru dat a způsob jejich vyhodnocení

Vzhledem ke kvantitativně orientovanému výzkumu a k deskriptivnímu výzkumnému problému jsem zvolila formu dotazníkového šetření. Vhodnost dotazníku byla ověřena předvýzkumem, který byl uskutečněn v měsíci lednu 2011, přičemž se jej zúčastnili dva respondenti – senioři, kteří trvale žijí v domově pro seniory. Na základě tohoto předvýzkumu jsem si také ověřila, zda byly otázky v dotazníku definovány jasně a srozumitelně.

Dotazník je „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*.“ Využívá se především k získání odpovědí od velkého počtu respondentů. (Gavora, 2000, s. 99)

V dotazníku jsem použila sedmáct otázek uzavřených, dvě otázky polouzavřené, dvě otázky škálové a pět otázek otevřených.

Při vyplňování dotazníků k mé práci byli někteří klienti schopni vyplnit dotazník samostatně, některým jsem při vyplňování pomáhala zaznamenávat odpovědi a některým seniorům byli ochotni pomoci vyplnit dotazník pracovníci konkrétních zařízení, ať už se jednalo o pracovníky klíčové, pracovníky sociálního úseku či dobrovolníky, kteří za jedinci docházejí.

Získaná data jsem vyhodnotila pomocí čárkovací metody, následně jsem zpracovala ke každé otázce tabulku s uvedením absolutní četnosti a relativní četnosti. Odpovědi u otevřených a polouzavřených otázek jsem roztřídila do kategorií. Tabulky jsou dále převedeny v Excelu do grafů, pro lepší přehlednost.

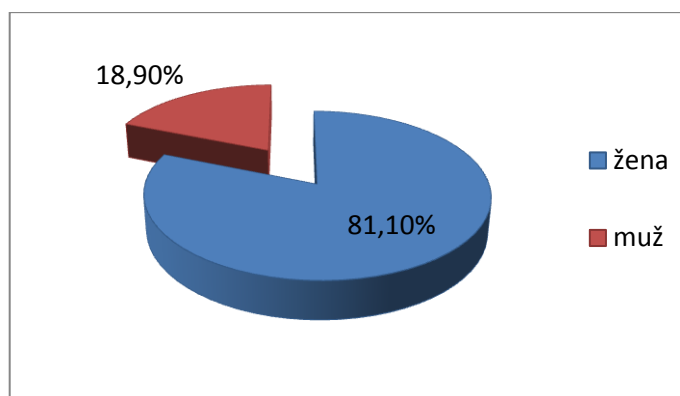
5 ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT

V této kapitole se zaměřuji na výsledky výzkumu, jenž byly vyhodnoceny na základě dotazníků, vyplněných respondenty. Data jsou uvedena v tabulkách a v mnoha případech také v podobě grafů, které uvádím pro lepší přehlednost u otázek.

5.1 Prezentace výsledků výzkumu

Otázka č. 1 – Jste (muž/žena)?

Výzkumu se zúčastnilo celkem 127 respondentů, z toho je z odpovědí na 1. otázku v dotazníku zřejmé, že většinu tvoří ženy, kterých je celkem 103 (81,1%) a menší část zaujímají pak muži, jichž se výzkumu zúčastnilo 24 (18,9%).

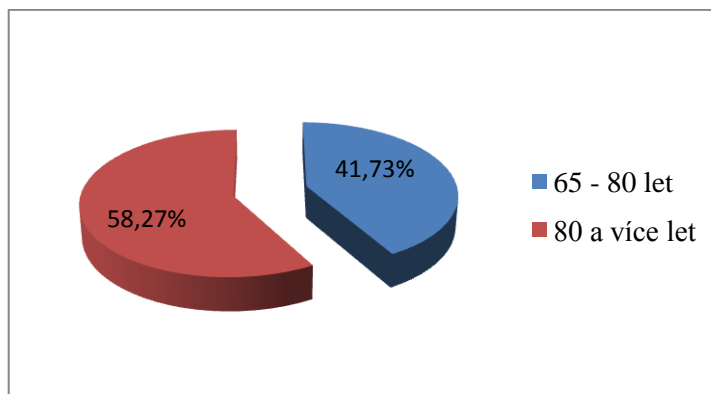

Graf 1: Pohlaví respondentů

Komentář: Většinu respondentů tvoří ženy, což je zapříčiněno především tím, jak je známo, že v domovech pro seniory jsou častěji umístěny ženy. Může to být také díky rozdílné délce života, kdy muži žijí kratší dobu než ženy.

Otázka č. 2 - Kolik vám je let?

Věkové složení respondentů bylo na rozdíl od pohlaví vcelku vyrovnané, a to sice: 53 jedinců (41,73%) ve věku 65 – 80 let a 74 jedinců (58,27%) ve věku 80 let a více.

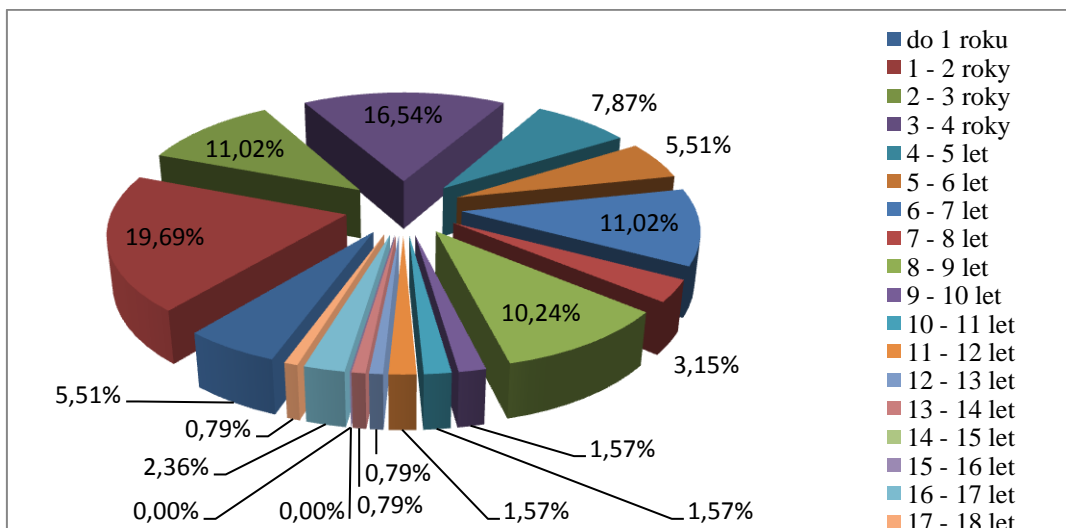
Graf 2: Věk respondentů

Otázka č. 3 - Jak dlouho žijete v domově pro seniory?

Otázka délky pobytu v domově pro seniory nabízí širokou škálu odpovědí, z níž nejčastějšími odpověďmi byly 1 - 2 roky (19,69%), 3 - 4 roky (16,54%), 2 - 3 roky a 6 - 7 let (11,02%).

Tabulka 1: Délka pobytu v domově
pro seniory

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
do 1 roku	7	5,51
1 - 2 roky	25	19,69
2 - 3 roky	14	11,02
3 - 4 roky	21	16,54
4 - 5 let	10	7,87
5 - 6 let	7	5,51
6 - 7 let	14	11,02
7 - 8 let	4	3,15
8 - 9 let	13	10,24
9 - 10 let	2	1,57
10 - 11 let	2	1,57
11 - 12 let	2	1,57
12 - 13 let	1	0,79
13 - 14 let	1	0,79
14 - 15 let	0	0,00
15 - 16 let	0	0,00
16 - 17 let	3	2,36
17 - 18 let	1	0,79

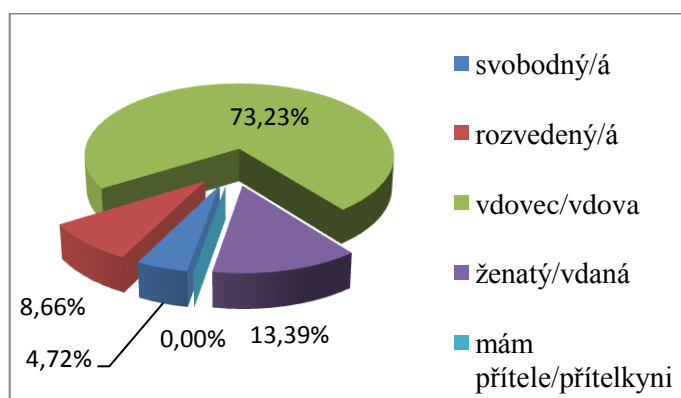
Graf 3: Délka pobytu v domově pro seniory

Otázka č. 4 - Jaký je váš současný rodinný stav?

Z tabulky vyčteme, že velkou většinu v domovech pro seniory tvoří vdovy/vdovci. Tuto možnost zakroužkovalo z celkového počtu 93 respondentů (73,23%). Druhý nejčastější rodinný stav je pak manželství, které bylo uvedeno 17 respondenty (13,39%).

Tabulka 2: Rodinný stav respondentů

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
svobodný/á	6	4,72
rozvedený/á	11	8,66
vdovec/vdova	93	73,23
ženatý/vdaná	17	13,39
mám přítele/přítelkyni	0	0,00

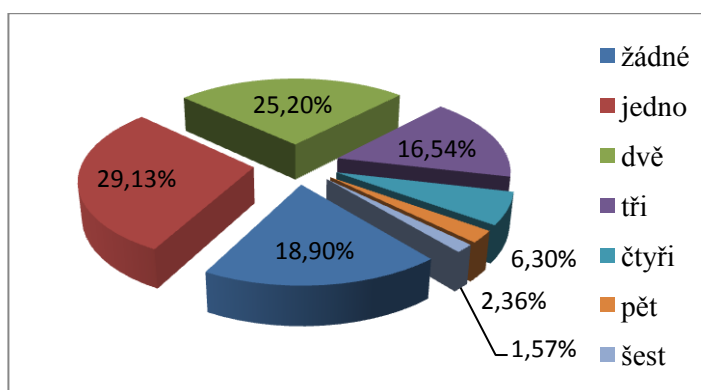
Graf 4: Rodinný stav respondentů

Otázka č. 5 - Kolik máte dětí?

Co se týká počtu dětí, jsou odpovědi poměrně vyrovnané, přičemž nejvíce respondentů – 37 jedinců (29,13%) má jednoho potomka, dále jsou to dvě děti (25,2%) a žádné dítě (18,9%).

Tabulka 3: Počet dětí respondentů

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
žádné	24	18,9
jedno	37	29,13
dvě	32	25,20
tři	21	16,54
čtyři	8	6,30
pět	3	2,36
šest	2	1,57

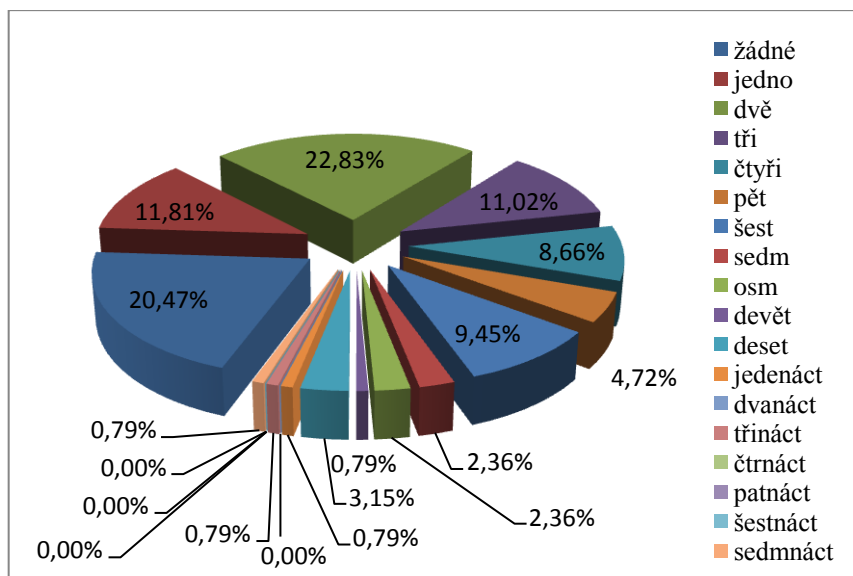
Graf 5: Počet dětí respondentů

Otázka č. 6 - Kolik máte vnoučat?

Z dalšího grafu a tabulky lze vyčíst, že počty vnoučat jsou širokého spektra. Nejčastěji mají respondenti dvě vnoučata, a to celkem 29 respondentů (22,83%) a těsně za touto nejčastější odpovědí byla odpověď, že nemají vnoučata žádná (20,47%).

Tabulka 4: Počet vnučat respondentů

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
žádné	26	20,47
jedno	15	11,81
dvě	29	22,83
tři	14	11,02
čtyři	11	8,66
pět	6	4,72
šest	12	9,45
sedm	3	2,36
osm	3	2,36
devět	1	0,79
deset	4	3,15
jedenáct	1	0,79
dvanáct	0	0,00
třináct	1	0,79
čtrnáct	0	0,00
patnáct	0	0,00
šestnáct	0	0,00
sedmnáct	1	0,79

Graf 6: Počet vnučat respondentů

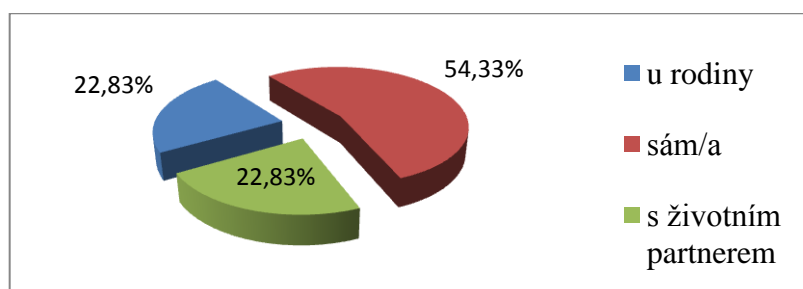
Komentář: Velmi mě překvapil poměrně vysoký počet respondentů, kteří nemají žádná vnučata, především fakt, že tato odpověď byla druhou nejčastější.

Otázka č. 7 - Kde (s kým) jste žil/a v posledních letech před odchodem do domova pro seniory?

V tabulce a grafu je možno vidět, že většinu tvoří respondenti (54,33%), kteří před odchodem do domova pro seniory bydleli sami. Vyrovnané počty jsou pak u možností, že respondenti bydleli u rodiny, nebo s životním partnerem (22,83%).

Tabulka 5: Bydlení seniorů před jejich odchodem do zařízení

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
u rodiny	29	22,83
sám/a	69	54,33
s životním partnerem	29	22,83

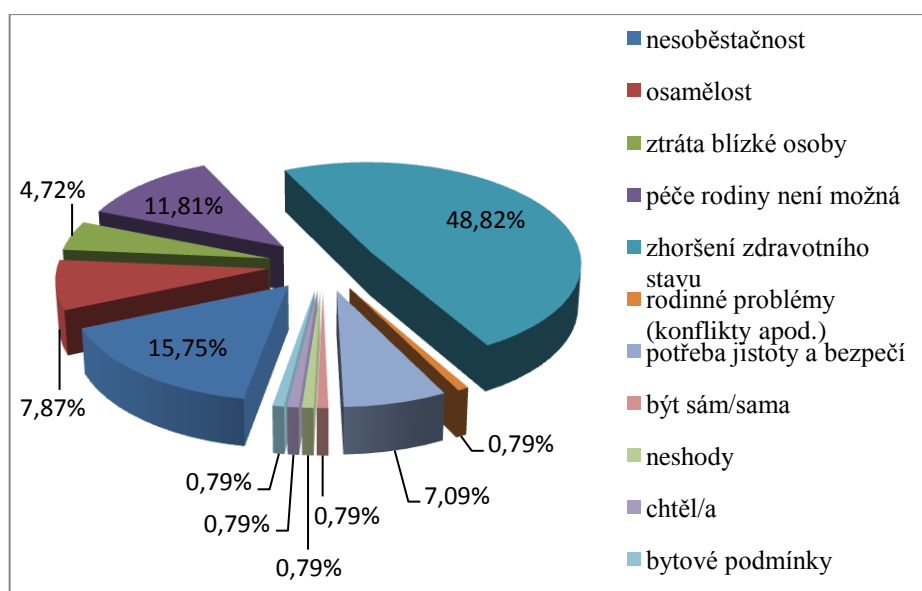
Graf 7: Bydlení seniorů před jejich odchodem do zařízení

Otázka č. 8 - Jaké důvody vás vedly k odchodu do domova pro seniory?

Důvodem odchodu do domova pro seniory bylo pro 62 respondenty (48,82%) zhoršení zdravotního stavu, na druhém místě vedla seniory k odchodu do zařízení nesoběstačnost (15,75%) a na třetím místě je odpověď, že není možná péče rodiny, kterou zakroužkovalo celkem 15 respondentů (11,81%).

Tabulka 6: Důvod odchodu do domova pro seniory

		absolutní četnost	relativní četnost (%)
nesoběstačnost		20	15,75
osamělost		10	7,87
ztráta blízké osoby		6	4,72
péče rodiny není možná		15	11,81
zhoršení zdravotního stavu		62	48,82
rodinné problémy (konflikty apod.)		1	0,79
potřeba jistoty a bezpečí		9	7,09
jiné, z toho	být sám/sama	1	0,79
	neshody	1	0,79
	chtěl/a	1	0,79
	bytové podmínky	1	0,79
jiné celkem		4	3,15

Graf 8: Důvody odchodu do domova pro seniory

Komentář: Díky této otázce jsem výzkumem potvrdila také slova Pacovského, a to sice že nejčastějším důvodem k odchodu do domova pro seniory je špatný zdravotní stav či jeho zhoršení.

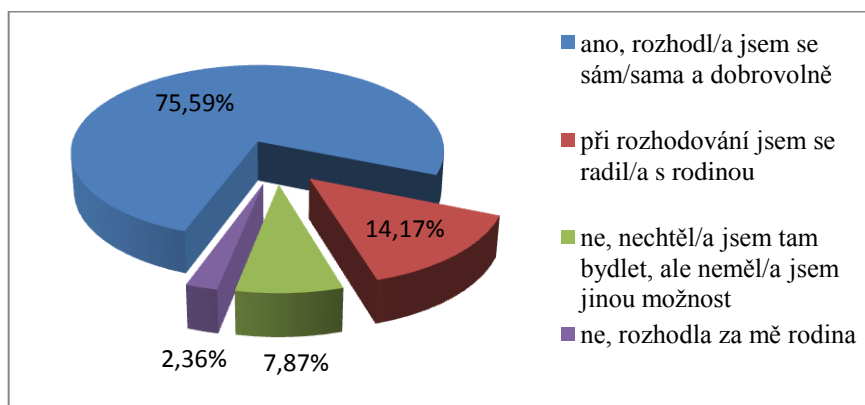
Otázka č. 9 - Byl odchod do domova pro seniory vaším samostatným rozhodnutím?

Následujícím grafem a tabulkou jsou uvedeny odpovědi respondentů na otázku, zda byl odchod do domova pro seniory jejich samostatným a dobrovolným rozhodnutím. Podařilo

se mi zjistit, že 96 respondentů (75,59%) se k tomuto kroku rozhodlo samo a dobrovolně a pouze ve třech případech (2,36%) se jednalo o rozhodnutí rodiny.

Tabulka 7: Rozhodnutí o odchodu do domova pro seniory

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano, rozhodl/a jsem se sám/sama a dobrovolně	96	75,59
při rozhodování jsem se radil/a s rodinou	18	14,17
ne, nechtěl/a jsem tam bydlet, ale neměl/a jsem jinou možnost	10	7,87
ne, rozhodla za mě rodina	3	2,36

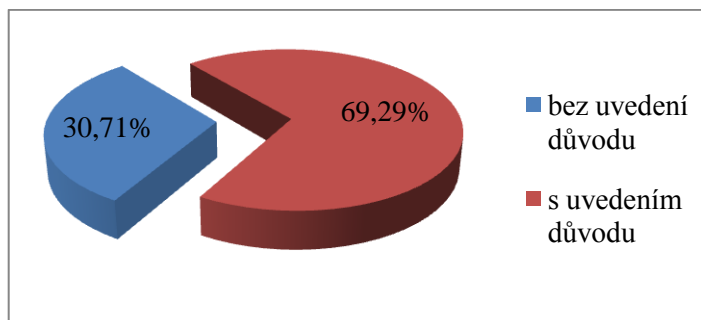
Graf 9: Rozhodnutí o odchodu do domova pro seniory

Otázka č. 10 - Jste v domově pro seniory spokojený/á?

Tato otázka v dotazníku byla polouzavřená, a zjišťovala jsem jí, zda a proč jsou senioři – respondenti v domově pro seniory spokojení. Jak lze níže vidět, v této otázce důvod spokojenosti uvedlo jen 76 respondentů (59,84%).

Tabulka 8: Četnost odpovědí na otázku č. 10

	bez uvedení důvodu - absolutní četnost	bez uvedení důvodu - relativní četnost %	s uvedením důvodu - absolutní četnost	s uvedením důvodu - relativní četnost %
ano, protože	30	23,62	76	59,84
spíše ano, protože	6	4,72	11	8,66
ne, protože	1	0,79	0	0,00
spíše ne, protože	2	1,57	1	0,79
celkem	39	30,71	88	69,29

Graf 10: Četnost odpovědí na otázku č. 10

Pro účel vyhodnocení otázky jsem uvedené odpovědi respondentů, které byly buďto velmi podobné, nebo dokonce stejné, shrnula do dvou kategorií:

- je o mě dobře postaráno, mám vše, co potřebuji
- cítím se zde v bezpečí, dobře a je zde příjemně

Ostatní odpovědi, které se od sebe lišily, jsem nekategorizovala.

V následující tabulce je vidět, kolik respondentů (z těch, kteří u odpovědi uvedli důvod – čili 88 jedinců), uvedlo důvod u odpovědi a) ano, protože... a o jaké odpovědi se jednalo. Celkem 49 respondentů (38,58%) uvedlo, že jsou v zařízení spokojeni proto, že je o ně dobře postaráno a mají vše, co potřebují.

Tabulka 9: Důvody u možnosti a) ano, protože...

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
je o mě dobře postaráno, mám vše, co potřebuji	49	38,58
cítím se zde v bezpečí, dobře a je mi zde příjemně	13	10,24
můžu bydlet sám/sama, mám klid a péči	4	3,15
můžu být mezi lidmi, nejsem osamělý/á	3	2,36
našel/a jsem zde druhý domov	4	3,15
neměl o mne kdo pečovat	1	0,79
snaží se mi pomoci	1	0,79
je zde výborný kolektiv	1	0,79

Tato tabulka poskytuje přehled důvodů, díky nimž zvolilo 11 respondentů (8,66%) možnost b) spíše ano, protože...

Nejčastější příčinou spokojenosti byl fakt, že je o člověka postaráno, a to u 6 respondentů (4,72%).

Tabulka 10: Důvody u možnosti b) spíše ano, protože...

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
je o mne postaráno	6	4,72
nejsem sám/sama a mám co potřebuji	1	0,79
mám vše, co potřebuji	3	2,36
dobře se o mne starají, ale doma je doma	1	0,79

Možnost d) spíše ne, protože... zvolil pouze 1 respondent, který jako důvod toho, že v zařízení je spíše nespokojený uvedl ten, že doma bylo moc dobře.

Tabulka 11: Důvody u možnosti d) spíše ne, protože...

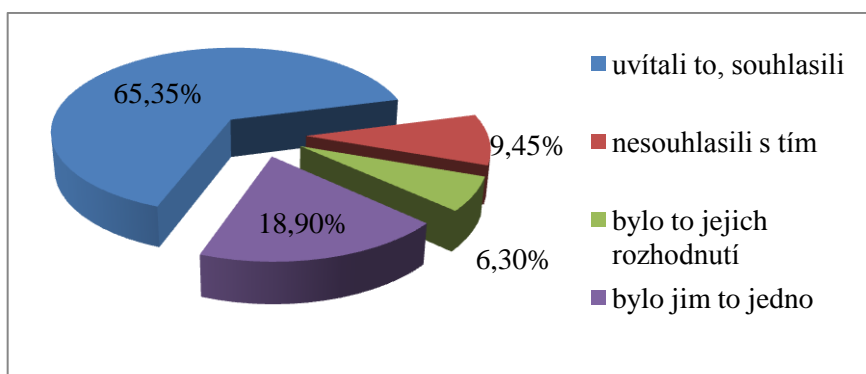
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
doma bylo moc dobře	1	0,79

Otázka č. 11 - Jak reagovala vaše rodina na váš odchod do domova pro seniory?

Přestože v otázce č. 10 uvedli pouze 3 respondenti, že odchod do domova pro seniory byl rozhodnutím rodiny, v otázce č. 11, kdy jsem se ptala na reakci rodiny na odchod respondentů do zařízení, uvedlo 8 respondentů (6,30%), že se jednalo o rozhodnutí rodiny. Nejčastější odpovědí však byla kladná reakce rodiny, tedy že s odchodem respondenta do domova pro seniory souhlasili, a to v celkovém počtu 83 osob (65,35%).

Tabulka 12: Reakce rodiny na odchod seniora do zařízení

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
uvítali to, souhlasili	83	65,35
nesouhlasili s tím	12	9,45
bylo to jejich rozhodnutí	8	6,30
bylo jim to jedno	24	18,90

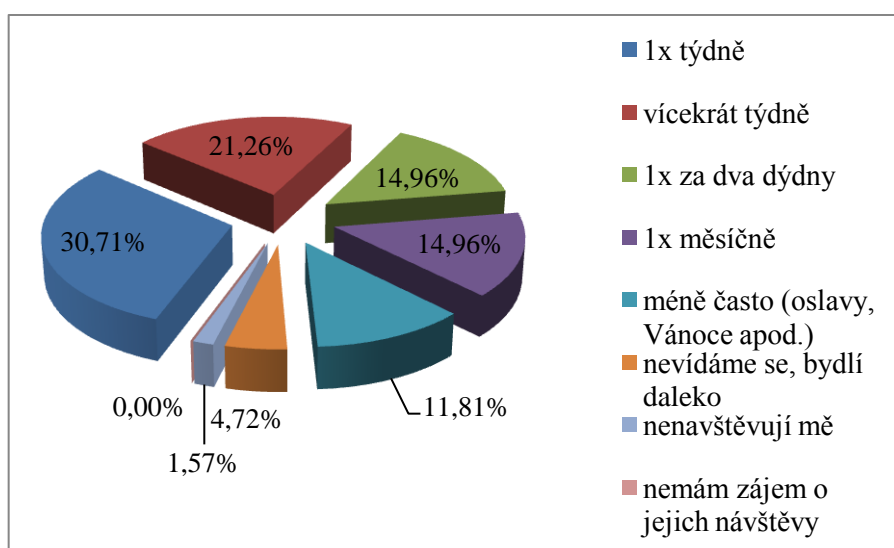
Graf 11: Reakce rodiny na odchod seniora do zařízení

Otázka č. 12 - Jak často se vidáte se svou rodinou?

Následující tabulka a graf nabízí přehled nejčastější frekvence návštěv, kontaktu seniora žijícího v domově pro seniory s rodinnými příslušníky. Čtyři nejčastější odpovědi se od sebe nijak výrazně neliší, přesto nejvíce respondentů uvedlo kontakt jednou týdně, a to v 39 případech (30,71%). Žádný z respondentů neuvedl, že by o návštěvy rodiny neměl zájem.

Tabulka 13: Četnost kontaktů respondentů s vlastními rodinami

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
1x týdně	39	30,71
vícekrát týdně	27	21,26
1x za dva týdny	19	14,96
1x měsíčně	19	14,96
méně často (oslavy, Vánoce apod.)	15	11,81
nevidáme se, bydlí daleko	6	4,72
nenavštěvují mě	2	1,57
nemám zájem o jejich návštěvy	0	0,00

Graf 12: Četnost kontaktů respondentů s vlastními rodinami

Otázka č. 13 - Jak trávíte svůj volný čas s rodinou?

Tato otázka byla otevřená, kdy mohli respondenti uvést jakoukoli odpověď, měli mnoho možností. Abych mohla otázku přehledně vyhodnotit, vytvořila jsem osm kategorií, do nichž jsem jednotlivé odpovědi zařadila na základě jejich podobnosti, blízkosti či shodnosti.

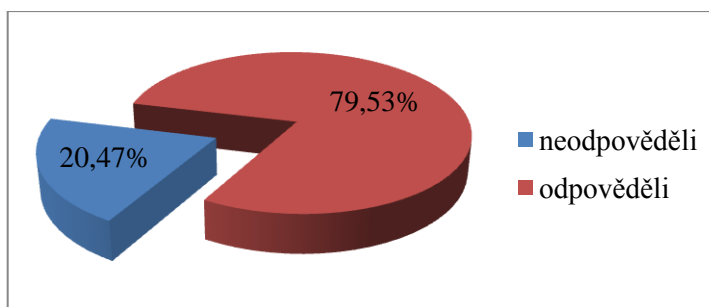
V následujícím přehledu uvádím zvolené kategorie a u některých pro ujasnění k nim náležící odpovědi respondentů:

- povídání, vzpomínání
- povídání v kombinaci s dalšími činnostmi v zařízení
 - povídání, čtení, televize
 - povídání, vaření, luštění křížovek
 - povídání, čtení, společenské hry
 - televize, rádio, čtení časopisů
- trávení volného času procházkami, výlety
- společné oslavy, obědy, trávení svátků (Vánoce, Velikonoce)
- pobyt jak v zařízení, tak i venku
 - povídání, návštěva restaurací, oslavy
 - povídání, procházky, nakupování
 - povídání, čtení, procházky, oslavy
- pobyt u rodiny doma
- bez návštěv rodiny
- ostatní odpovědi
 - slušně a pohostinně
 - žádný kontakt s rodinou, ale navštěvuji se s opatrovníkem – trávím čas u opatrovníka doma, na zahradě

Na tuto otázku někteří respondenti neodpověděli, byla jich však menší část (20,47%). Celkový počet respondentů, kteří uvedli odpověď, je 101, jak je zobrazeno v tabulce a grafu.

Tabulka 14: Četnost odpovědí na otázku č. 13

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
neodpověděli	26	20,47
odpověděli	101	79,53

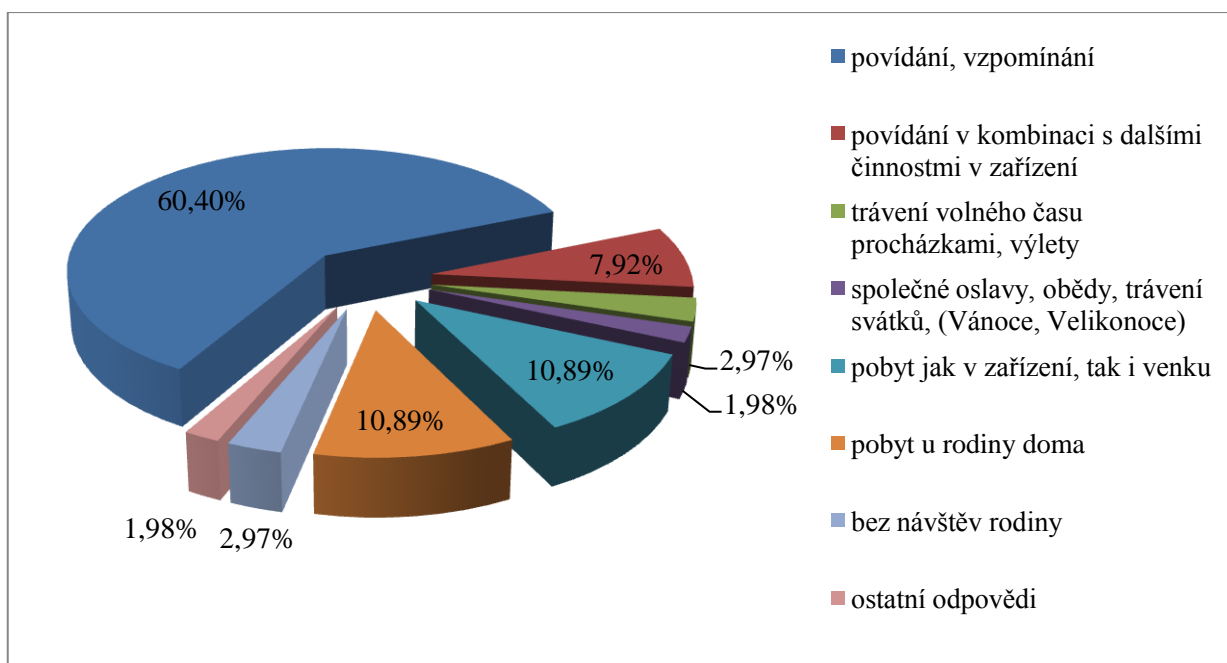
Graf 13: Četnost odpovědí na otázku č. 13

Ti respondenti, kteří na otázku odpověděli, tedy z celkového počtu 101 osob, uváděli odpovědi v počtech, jež jsou uvedeny v tabulce a zobrazeny v grafu. Většina respondentů –

61 jedinců (48,03%) uvedlo, že tráví svůj volný čas s rodinou nejčastěji povídáním a vzpomínáním. Další dvě nejčastější odpovědi byly pobyt u rodiny a pobyt jak v zařízení, tak i venku, které zvolilo shodně 11 respondentů (8,66%).

Tabulka 15: Způsob trávení volného času seniorů s rodinou

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
povídání, vzpomínání	61	48,03
povídání v kombinaci s dalšími činnostmi v zařízení	8	6,30
trávení volného času procházkami, výlety	3	2,36
společné oslavy, obědy, trávení svátků, (Vánoce, Velikonoce)	2	1,57
pobyt jak v zařízení, tak i venku	11	8,66
pobyt u rodiny doma	11	8,66
bez návštěv rodiny	3	2,36
ostatní odpovědi	2	1,57

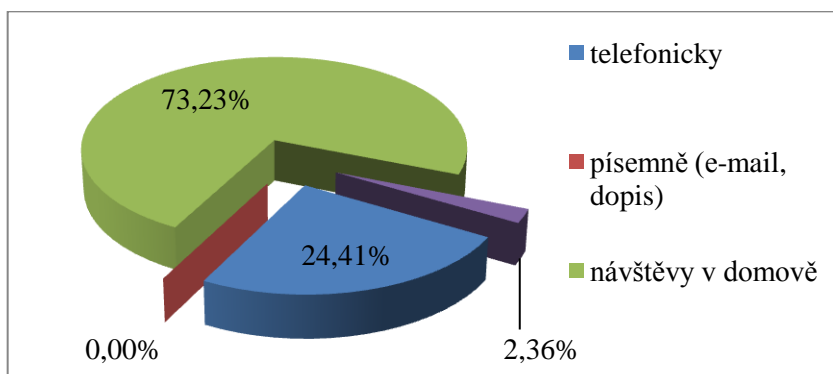
Graf 14: Způsob trávení volného času seniorů s rodinou

Otázka č. 14 - Jaký je nejčastější kontakt s vaší rodinou?

Jako nejčastější formu kontaktu s rodinou uváděli senioři osobní návštěvy v domově pro seniory, a to v celkovém počtu 93 osob (73,23%). Žádný z respondentů naopak neoznačil písemný kontakt s rodinou.

Tabulka 16: Nejčastější forma kontaktu respondentů s rodinou

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
telefonicky	31	24,41
písemně (e-mail, dopis)	0	0,00
návštěvy v domově	93	73,23
jezdím k nim (víkendy, svátky apod.)	3	2,36

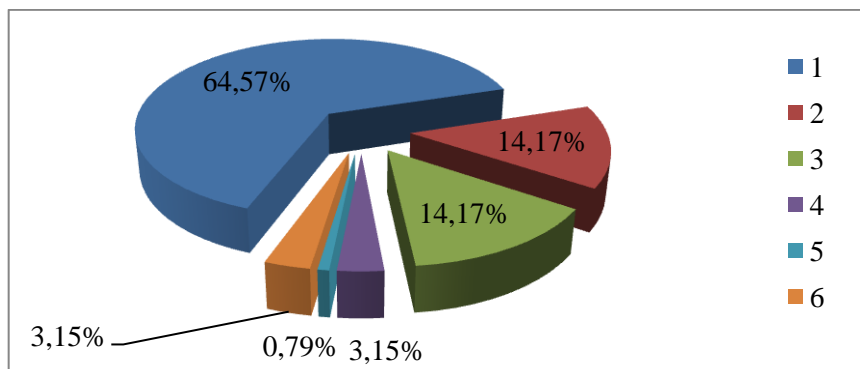
Graf 15: Nejčastější forma kontaktu respondentů s rodinou

Otázka č. 15 - Zakroužkujte číslo podle toho, jak hodnotíte svůj vztah s rodinou, přičemž 1= velmi dobrý vztah a 6= velmi špatný vztah.

V této tabulce a grafu je zřetelně vidět, jak vnímají senioři svůj vztah s rodinou, jak jej hodnotí. Velká většina respondentů (64,57%) hodnotí svůj vztah číslem 1, tedy jako velmi dobrý a pouze 4 respondenti (3,15%) svůj vztah s rodinou označili číslem 6, tedy jako velmi špatný.

Tabulka 17: Hodnocení vztahu s rodinou

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
1 – velmi dobrý vztah	82	64,57
2 – dobrý vztah	18	14,17
3 – spíše dobrý vztah	18	14,17
4 – spíše špatný vztah	4	3,15
5 – špatný vztah	1	0,79
6 – velmi špatný vztah	4	3,15

Graf 16: Hodnocení vztahu s rodinou

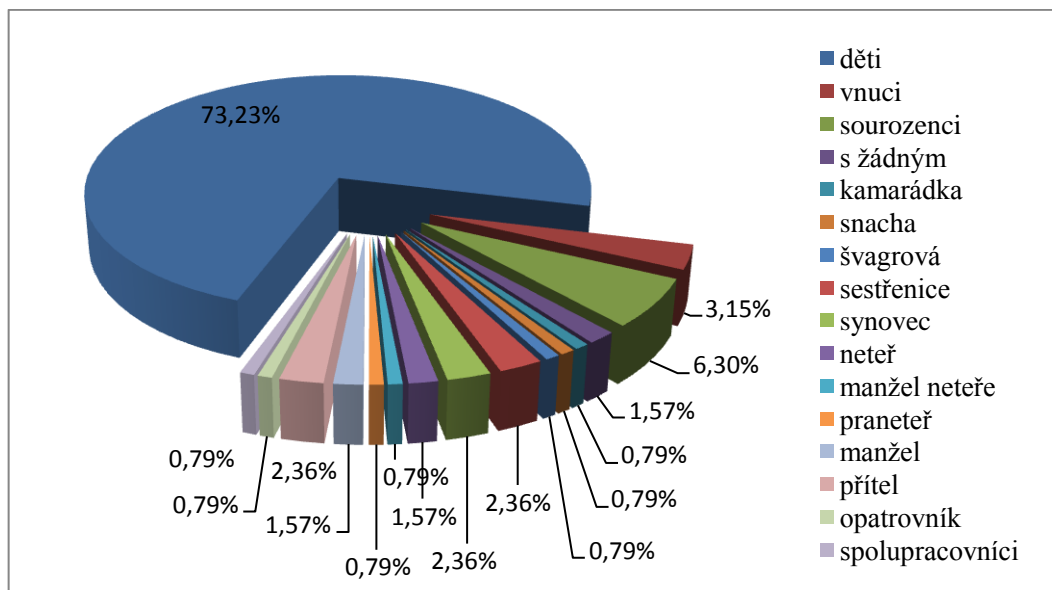
Komentář: Před vyhodnocováním výzkumu byl můj osobní názor na hodnocení vztahu s rodinou ze strany seniorů takový, že odpovědi špatný X dobrý vztah budou víceméně vyrovnané. Tento můj odhad se nepotvrdil, čemuž jsem ráda.

Otázka č. 16 - S kým se nejvíce stýkáte, kdo vás nejčastěji navštěvuje (děti, vnoučata, bývalí spolupracovníci, celoživotní přátelé apod.)?

Další otázka byla zaměřena na zjištění, se kterým člověkem se respondenti nejčastěji stýkají. V tomto případě odpovědělo 93 respondentů (73,23%), že se nejčastěji stýkají s vlastními dětmi.

Tabulka 18: Osoba, se kterou se respondenti stýkají nejčastěji

		absolutní četnost	relativní četnost (%)
děti		93	73,23
vnuci		4	3,15
sourozenci		8	6,30
s žádným		2	1,57
s někým jiným, z toho	kamarádka	1	0,79
	snacha	1	0,79
	švagrová	1	0,79
	sestřenice	3	2,36
	synovec	3	2,36
	neteř	2	1,57
	manžel neteře	1	0,79
	praneteř	1	0,79
	manžel	2	1,67
	přítel	3	2,36
	opatrovník	1	0,79
	spolupracovníci	1	0,79
s někým jiným celkem		20	15,57

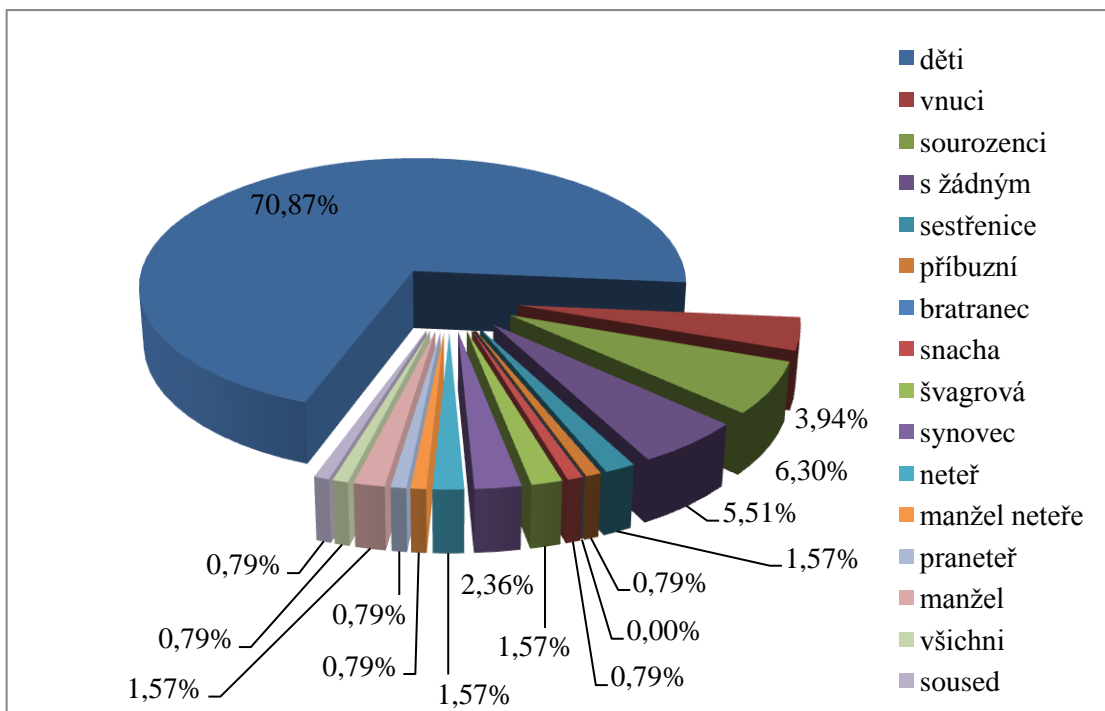
Graf 17: Osoba, se kterou se respondenti stýkají nejčastěji

Otázka č. 17 - Se kterým členem rodiny máte nejlepší vztah?

Touto otázkou jsem zjišťovala, se kterým členem rodiny, mají respondenti nejlepší vztah a nejčastější odpověď byla, že nejlepší vztah mají respondenti s potomky, což uvedlo 90 respondentů (70,87%).

Tabulka 19: Člen rodiny, s nímž mají respondenti nejlepší vztah

		absolutní četnost	relativní četnost (%)	
děti		90	70,87	
vnuci		5	3,94	
sourozenci		8	6,30	
s žádným		7	5,51	
s někým jiným	z toho	sestřenice	2	1,57
		příbuzní	1	0,79
		bratranec	0	0,00
		snacha	1	0,79
		švagrová	2	1,57
		synovec	3	2,36
		neteř	2	1,57
		manžel neteře	1	0,79
		praneteř	1	0,79
		manžel	2	1,57
		všichni	1	0,79
		soused	1	0,79
		s někým jiným celkem		17

Graf 18: Člen rodiny, s nímž mají respondenti nejlepší vztah

Otázka č. 18 - Zajímají vaši rodinu vaše problémy, novinky (zdravotní potíže, život v domově apod.)?

Následující tabulka zobrazuje odpovědi respondentů na otázku, zda se rodina zajímá o jejich starosti, problémy a podobně. V tomto případě 91 respondentů (71,65%) odpovědělo, že ano a jen 10 jedinců (7,87%) uvedlo, že ne.

Tabulka 20: Zájem o seniora ze strany rodiny

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	91	71,65
spíše ano	21	16,64
ne	5	3,94
spíše ne	10	7,87

Otázka č. 19 - Zajímáte se o svou rodinu, jejich problémy, novinky apod.?

Na tuto otázku odpovídali senioři shodně s tabulkou výše, tedy 91 osob (71,65%) uvedlo, že ano a 10 respondentů (7,87%) odpovědělo, že ne.

Tabulka 21: Zájem o rodinu ze strany seniora

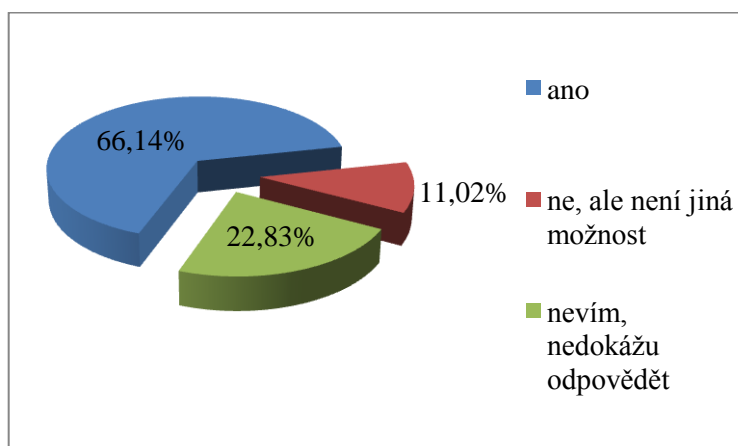
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	91	71,65
spíše ano	21	16,54
ne	5	3,94
spíše ne	10	7,87

Otázka č. 20 - Myslíte si, že pro vaši rodinu je kontakt s vámi dostačující?

Nyní se nabízí pohled na tabulku s grafem, kde je zobrazeno, jak odpovídali respondenti na otázku, jestli si myslí, že je pro jejich rodinu kontakt s nimi dostačující, kdy 84 respondentů (66,14%) odpovědělo, že ano.

Tabulka 22: Dostatečnost kontaktu pro rodinu z pohledu respondentů

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	84	66,14
ne, ale není jiná možnost	14	11,02
nevím, nedokážu odpovědět	29	22,83

Obrázek 19: Dostatečnost kontaktu pro rodinu z pohledu respondentů

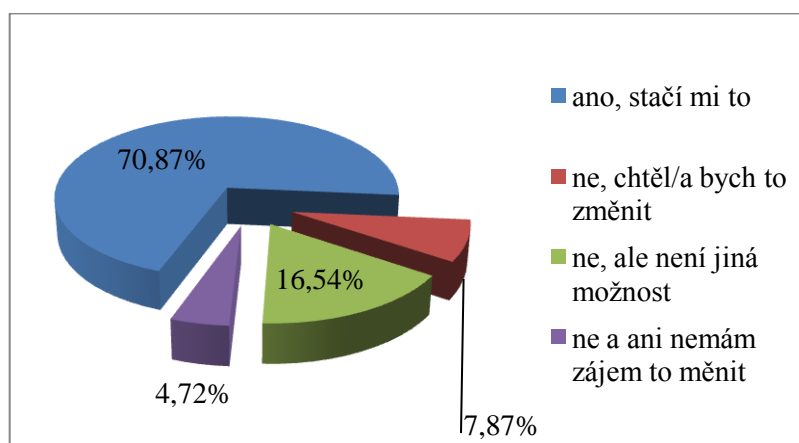
Komentář: Konkrétně u této otázky jsem očekávala, že velká většina respondentů odpoví, že nedokáže na tuto otázku odpovědět. Tento můj předpoklad se však, jak je zřejmé, nepotvrdil.

Otázka č. 21 - Je pro vás kontakt s vaší rodinou dostačující?

V následující tabulce s grafem je zobrazeno, jestli je kontakt s rodinou dostačující pro samotné respondenty. Opět většina (70,87%), podobně jako u předchozí otázky, odpověděla, že je kontakt pro ně samotné dostatečný.

Tabulka 23: Dostatečnost kontaktu s rodinou pro respondenty samotné

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano, stačí mi to	90	70,87
ne, chtěl/a bych to změnit	10	7,87
ne, ale není jiná možnost	21	16,54
ne a ani nemám zájem to měnit	6	4,72

Graf 20: Dostatečnost kontaktu s rodinou pro respondenty samotné

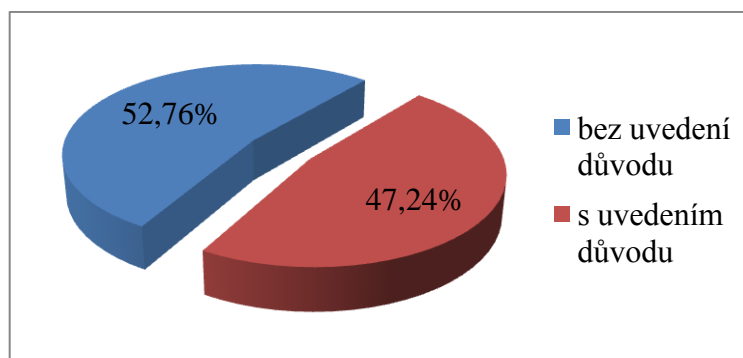
Otázka č. 22 - Změnil se váš vztah s rodinou během vašeho pobytu v domově pro seniory?

Tahle otázka byla formulována jako polouzavřená, a stejně jako u otázky č. 10, tak i zde ne všichni respondenti uvedli důvod.

Jak lze vyčíst z tabulky, většina respondentů – 67 celkem (52,76%) neuvědla důvod, pouze zakroužkovali v dotazníku jednu z možností.

Tabulka 24: Četnost odpovědí na otázku č. 22

	bez uvedení důvodu - absolutní četnost	bez uvedení důvodu - relativní četnost %	s uvedením důvodu - absolutní četnost	s uvedením důvodu - relativní četnost %
a) ano, máme lepší vztah, protože	5	3,94	6	4,72
b) ne, náš vztah se nezměnil, protože	62	48,82	45	35,43
c) náš vztah se zhoršil, protože	0	0,00	9	7,09
celkem	67	52,76	60	47,24

Graf 21: Četnost odpovědí na otázku č. 22

Respondentů, kteří uvedli u odpovědi a) ano, máme lepší vztah, protože...důvod, díky němuž se vztah mezi jimi a rodinou zlepšil, za tu dobu, po kterou jsou v domově pro seniory, bylo celkem 6. Každý z nich uvedl jiný důvod, jak lze vidět v tabulce, až na jeden případ, kdy důvod zlepšení vztahu v důsledku toho, že rodina ví, že je o seniora postaráno, uvedli 2 respondenti. Z celkového počtu respondentů, který pro tuto otázku byl pouze 60 osob (47,24%) představují tito 2 respondenti 1,57% a uvedený důvod se v tomto případě stává nejčastěji uváděným.

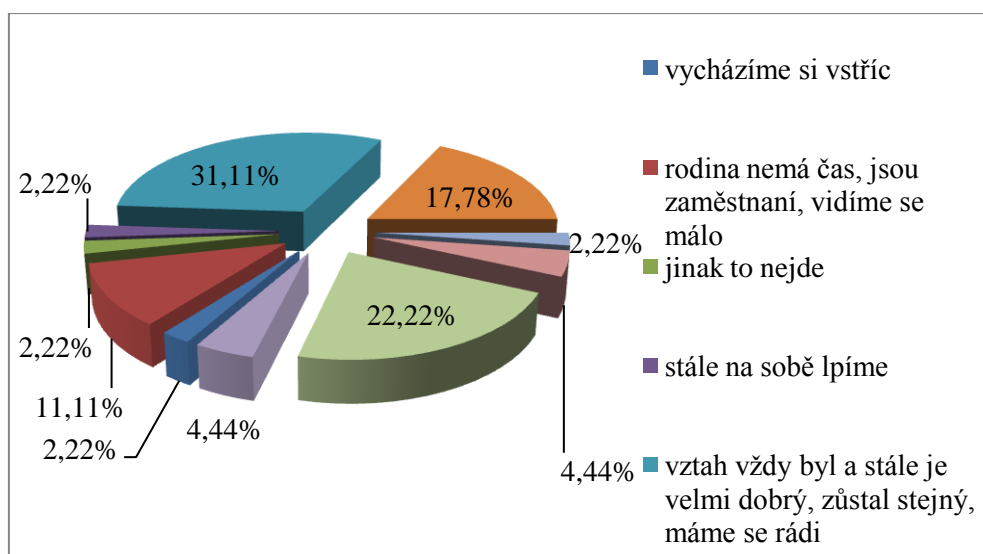
Tabulka 25: Důvody u odpovědi a) ano, máme lepší vztah, protože...

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
máme pevný řád ve vztazích	1	0,79
mám víc času	1	0,79
jsme si teď blíží, bydlíme blíže a více mě navštěvují	1	0,79
rodina ví, že je o mě postaráno	2	1,57
navštěvují mě častěji, než když jsem byl/a doma	1	0,79

Největší spektrum odpovědí v případě této otázky je u odpovědi b) ne, náš vztah se nezměnil, protože..., kde nejčastěji zmiňovaným důvodem je ten, že vztah vždy byl a stále je velmi dobrý, zůstal stejný, máme se rádi, což uvedlo 14 respondentů (11,02%).

Tabulka 26: Důvody u odpovědi b) ne, náš vztah se nezměnil, protože...

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
vycházíme si vstříc	1	0,79
rodina nemá čas, jsou zaměstnaní, vidíme se málo	5	3,94
jinak to nejde	1	0,79
stále na sobě lpíme	1	0,79
vztah vždy byl a stále je velmi dobrý, zůstal stejný, máme se rádi	14	11,02
nebyl důvod vztah měnit	8	6,30
nikdy jsme se moc nenavštěvovali	1	0,79
nic mi neschází, mám se dobře	2	1,57
scházíme se, jsme v kontaktu, rozumíme si	10	7,87
těšíme se na sebe	2	1,57

Graf 22: Důvody u odpovědi b) ne, náš vztah se nezměnil, protože...

Celkem 9 respondentů také označilo možnost c) náš vztah se zhoršil, protože... a jako nejčastější se ukázal důvod, že se vzájemný vztah zhoršil proto, že se senioři se svou rodinou nevidají tak často jako dřív. Tento důvod uvedli celkem 3 respondenti (2,36%).

Tabulka 27: Důvody u odpovědi c) náš vztah se zhoršil, protože...

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
vídáme se hodně málo, nejezdí sem, nevolají	1	0,79
nevidíme se tak často	3	2,36
už se o mě nezajímají a bydlí daleko	1	0,79
žiji zde	1	0,79
jsem v domově, i když nechci, poslali mě sem	2	1,57
neteře chtějí dědictví	1	0,79

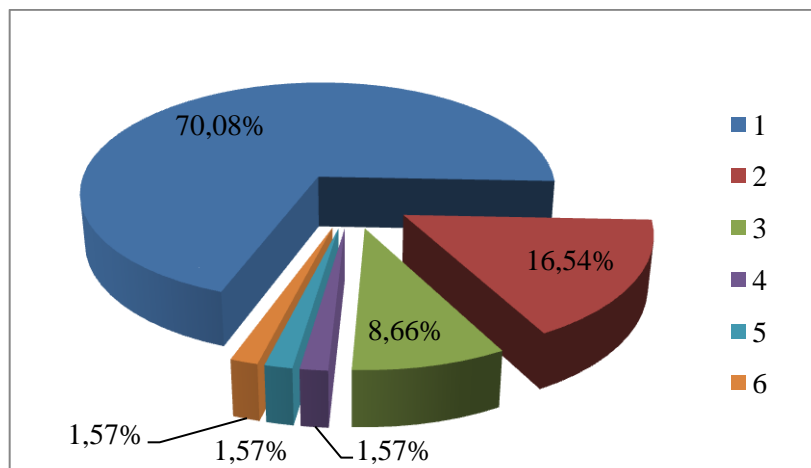
Komentář: Vzhledem k tomu, že důvody proměny vztahu uvedla menší část respondentů (47,24%), nelze výsledky vztahovat na celou skupinu respondentů a mohou tedy jen konstatovat, že ke změně ve vztahu k rodině nedošlo u většiny respondentů. Bez uvedení důvodu tuto možnost uvedlo 48,82% seniorů a s důvodem pak 35,43% seniorů – respondentů.

Otázka č. 23 - Zakroužkujte číslo podle toho, jak moc je pro vás důležitý vztah s rodinou, přičemž 1= velmi důležitý a 6= nedůležitý.

V této tabulce a grafu je zobrazena četnost odpovědí na otázku, kdy měli respondenti na škále od 1 do 6 označit míru důležitosti, jakou pro ně představuje vztah s rodinou. Výsledkem je, že velmi důležitý vztah s rodinou je pro 89 respondentů (70,08%) a jako nedůležitý jej hodnotí 2 respondenti.

Tabulka 28: Důležitost vztahu s rodinou
pro respondenty

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
1 – velmi důležitý	89	70,08
2 – důležitý	21	16,54
3 – spíše důležitý	11	8,66
4 – spíše nedůležitý	2	1,57
5 – méně důležitý	2	1,57
6 - nedůležitý	2	1,57

Graf 23: Důležitost vztahu s rodinou
pro respondenty

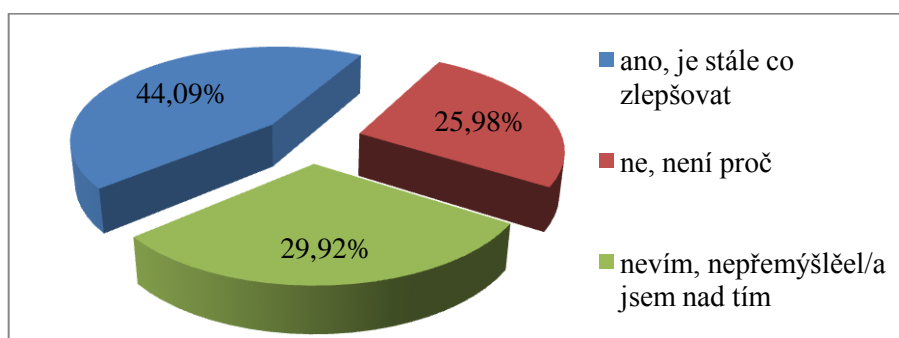
Komentář: Odpovědi respondentů na tuto otázku potvrdily poznatky autorů uvedených v teoretické části mé bakalářské práce, kteří ve svých publikacích píší, že ve stáří je pro seniora kontakt s rodinou velmi důležitý.

Otázka č.. 24 - Máte snahu neustále zlepšovat vztah ke své rodině?

Tabulka s grafem znázorňují, jak respondenti odpovídali na otázku, zda mají snahu neustále zlepšovat svůj vztah s rodinou. Z výzkumu vyplynulo, že 56 respondentů (44,09%) má snahu stále zlepšovat svůj vztah s rodinou.

Tabulka 29: Snaha respondentů o zlepšování vztahu s rodinou

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano, je stále co zlepšovat	56	44,09
ne, není proč	33	25,98
nevím, nepřemýšlel/a jsem nad tím	38	29,92

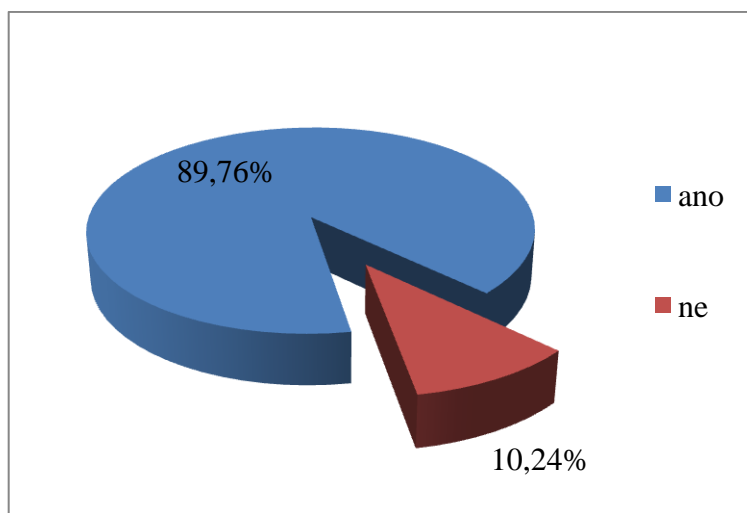
Graf 24: Snaha respondentů o zlepšování vztahu s rodinou

Otázka č. 25 - Podporuje zařízení, ve kterém bydlíte, kontakt s rodinou (přáteli)?

Předposlední otázkou dotazníku jsem zjišťovala, jestli domov pro seniory, ve kterém respondenti bydlí, nějakým způsobem podporuje kontakt uživatelů s rodinou, popřípadě přáteli a celkem 114 respondentů (89,76%) odpovědělo kladně, tedy že zařízení tuto podporu vykonává.

Tabulka 30: Podpora kontaktu s rodinou
ze strany domova pro seniory

	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ano	114	89,76
ne	13	10,24

Graf 25: Podpora kontaktu s rodinou
ze strany domova pro seniory

Otázka č. 26 - Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano, jakým způsobem se tato podpora uskutečňuje?

Poslední otázka dotazníku byla určena pouze těm respondentům, kteří v předchozí otázce odpověděli, že ze strany domova pro seniory dochází k podpoře kontaktu uživatelů s jejich rodinami, jelikož jsem touto otázkou zjišťovala, jakou formou je tato podpora uskutečňována.

Z celkového počtu respondentů, kteří na tuto otázku odpovídali, tedy ze 114 respondentů, jich 56 – tedy většina, uvedlo, že mají v zařízení možnost být s rodinou v soukromí, kdy je nikdo neruší.

Tabulka 31: Způsob podpory kontaktu seniora s rodinou ze strany zařízení

		absolutní četnost	relativní četnost (%)
pořádání společných akcí		45	35,43
zajištění soukromí, např. vhodné místnosti		56	44,09
jiné, z toho	svůj byt	4	3,15
	nepřetržitá návštěvní doba	3	2,36
	dlouhé návštěvy	4	3,15
	neomezený počet návštěv	1	0,79
	bez uvedení	1	0,79
jiné celkem		13	10,24

5.2 Odpovědi na výzkumné otázky

Tato část bakalářské práce je věnována vyhodnocení odpovědí na stanovené výzkumné otázky, které jsou uvedeny v kapitole 4, konkrétně v podkapitole 4.2.

Na výzkumné otázky je odpovídáno na základě údajů zjištěných prostřednictvím dotazníků.

➤ Jak senioři žijící v domově pro seniory hodnotí svůj vztah s rodinou?

Na základě výzkumu se prokázalo, že respondenti jsou v kontaktu s rodinou i po jejich odchodu do domova pro seniory, vzájemný vztah se snaží udržovat a označují jej převážně za velmi dobrý. Respondenti, kteří svůj vztah s rodinou považují za velmi dobrý, tvoří velkou většinu (64,57%). Jako nejčastější forma kontaktu respondentů s rodinou se pak ukázaly osobní návštěvy seniora v zařízení. Tuto možnost označila většina respondentů (73,23%).

➤ Vnímají senioři žijící v domově pro seniory četnost svého kontaktu s rodinou jako dostačující?

Z celkového počtu respondentů je 73,23% z nich nejčastěji navštěvováno vlastními dětmi. Potomci respondentů byli také nejčastěji označováni za osoby, se kterými mají respondenti

nejlepší vztah, což uvedlo 70,87% z nich. Nejčastěji jsou respondenti se svou rodinou v kontaktu jedenkrát týdně, poté vícekrát týdně. Frekvenci kontaktu jedenkrát týdně uvedlo 30,71% respondentů. Četnost svého kontaktu s rodinou považuje velká většina respondentů za dostatečnou (70,87%). Jak bylo výzkumem rovněž prokázáno, pro respondenty je kontakt s jejich rodinou velmi důležitý. Takto odpovídalo 70,08% seniorů.

➤ **Jak tráví senioři žijící v domově pro seniory svůj volný čas s rodinou?**

U 20,47% respondentů se mi nepodařilo zjistit, jak tráví svůj volný čas s rodinou, a to z toho důvodu, že na otázku neodpověděli. Ze zbylého počtu respondentů, což byla převážná většina – celkem 101 jedinců, vyplňují senioři svůj volný čas při kontaktu s rodinou nejčastěji povídáním a vzpomínáním. Tento způsob trávení volného času výrazně převyšoval ostatní odpovědi, jelikož byl zvolen celkem 48,03% respondentů. Četnost této formy trávení volného času s rodinou je určitě do jisté míry ovlivněna tím, že mnozí z respondentů se špatně pohybují či jsou dokonce imobilní, tudíž možností, jak tento čas vyplnit jim mnoho nezbývá.

➤ **Mají senioři žijící v domově pro seniory snahu neustále zlepšovat vzájemný vztah s jejich rodinou?**

Z výzkumu vyplynulo, že respondenti mají snahu neustále zlepšovat svůj vztah s rodinou. Přestože byly všechny odpovědi označovány nemalým počtem respondentů, kladně odpověděla velká většina z nich, tudíž lze konstatovat, že většina respondentů (44,09%) má zájem zlepšovat vztah s rodinou a taky pro to něco dělá.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo proniknout do problematiky vztahu seniorů k jejich rodinám, a to jak z teoretického tak i praktického hlediska, a zjistit vliv těchto vztahů na život seniorů.

V první části mé práce jsem se věnovala dané tématu z teoretického hlediska a ve druhé části práce jsem se zaměřila na vlastní výzkum. Výzkumem jsem prokázala, že senioři žijící v domově pro seniory vnímají svůj vztah s rodinou jako velmi dobrý, čímž jsem dosáhla cíle tohoto výzkumu, neboť jsem zjišťovala, jak vnímají senioři žijící v domově pro seniory svůj vztah s rodinou.

Dle mého názoru jsem dosáhla stanoveného cíle a doufám, že by má práce mohla být podnětem pro práci sociálních pracovníků v domovech pro seniory, kteří by se na podporu vztahu seniorů s jejich rodinami mohli více zaměřit a tím se snažit i o případné zlepšení těchto vzájemných vztahů.

Kdybych měla výzkum realizovat nyní, u některých otázek bych uvedla více možností odpovědí a také bych některé otázky přidala. Lidem, kteří by v budoucnu prováděli takovýto výzkum, bych mohla doporučit, aby si včas zjistili, kolik seniorů – respondentů je v daných zařízeních schopno se výzkumu zúčastnit a především, kolik z nich je ochotných se jej zúčastnit. Ze strany žádného ze všech zařízení, kde byl výzkum uskutečněn, jsem se nesečkala s odmítavým postojem k možnosti provést výzkum, avšak vždy mi bylo odpovězeno, že záleží pouze na seniorech, zda budou ochotni dotazník vyplnit, nebo odpovídat na otázky.

Závěrem bych chtěla ještě dodat, že vztah s rodinou je pro člověka v seniorském věku obzvláště důležitý, protože chrání člověka před izolací a osamělostí a bylo by dobré, kdyby si tento fakt uvědomili mladší generace a snažili se vztahy se svými starými příbuznými udržovat. Každý člověk, ať už se jedná o dítě, dospělého či seniora, si zaslouží žít plnohodnotný život, po všech stránkách a mělo by mu to být umožněno.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BARTKO, Daniel. *Moderná psychohygienu*. Bratislava : Obzor, 1990. 549 s. ISBN 80-215-0102-2.
- [2] BRADNOVÁ, Hana, et al. *Encyklopedický slovník*. 1.Vyd. Praha : Odeon, 1993. 1253 s. ISBN 80-207-0438-8.
- [3] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [4] GRUBEROVÁ, Božena. *Gerontologie*. 1. Vyd. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 1998. 86 s. ISBN 80-7040-286-5.
- [5] HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. Vyd. Praha : Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- [6] HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. 1. Vyd. Praha : Panorama, 1990. 86 s. ISBN 80-7038-158-2.
- [7] HROZENSKÁ, Martina, et al. *Sociálna práca so staršími ľuďmi a jej teoreticko-praktické východiská*. 1. Vyd. Martin : Osveta, 2008. 181 s. ISBN 978-80-8063-282-3.
- [8] JAROŠOVÁ, Darja. *Péče o seniory*. 1.Vyd. Ostrava : Ostravská univerzita, 2006. 110 s. ISBN 80-7368-110-2.
- [9] KLEVETOVÁ, Dana; DLABALOVÁ, Irena. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. Vyd. Praha : Grada Publishing, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2169-9.
- [10] KOZÁKOVÁ, Zdeňka; MÜLLER, Oldřich. *Aktivizační přístupy k osobám seniorského věku*. 1. Vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2006. 54 s. ISBN 80-244-1552-6.
- [11] LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha : Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- [12] MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana, et al. *Sociální práce v praxi : Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. Vyd. Praha : Portál, 2010. 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [13] MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 1. Vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2004. 201 s. ISBN 80-210-3345-2.

- [14] PACOVSKÝ, Vladimír. *Proti věku není léku?*. 1. Vyd. Praha : Karolinum, 1997. 124 s. ISBN 80-7184-486-1.
- [15] STUART-HAMILTON, Ian. *Psychologie stárnutí*. 1. Vyd. Praha : Portál, 1999. 319 s. ISBN 80-7178-293-9.
- [16] SÝKOROVÁ, Dana. *Prázdné hnízdo - šance nebo břemeno?*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1996. 124 s. ISBN 80-7067-622-1.
- [17] ŠTILEC, Miroslav. *Program aktivního stylu života pro seniory*. 1. Vyd. Praha : Portál, 2004. 136 s. ISBN 80-7178-920-8.
- [18] TOPINKOVÁ, Eva; NEUWIRTH, Jiří. *Geriatric pro praktického lékaře*. 1. Vyd. Praha : Grada Publishing, 1995. 304 s. ISBN 80-7169-099-6.
- [19] TVAROH, František. *Všichni stárneme*. Praha : Avicem, 1983. 248 s. ISBN 08-010-83.
- [20] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie : Dětství, dospělost, stáří*. 1. Vyd. Praha : Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.
- [21] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. : Dospělost a stáří*. 1. Vyd. Praha : Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [22] WOLF, Josef, et al. *Umění žít a strádnout*. 1. Vyd. Praha : Svoboda, 1982. 368 s.
- [23] *Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ze dne 14. března 2006.*

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

kol. kolektiv.

apod. a podobně.

např. například.

tzv. takzvaně.

WHO World Health Organization.

atd. a tak dále.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů	33
Graf 2: Věk respondentů.....	34
Graf 3: Délka pobytu v domově pro seniory	35
Graf 4: Rodinný stav respondentů	35
Graf 5: Počet dětí respondentů.....	36
Graf 6: Počet vnoučat respondentů	37
Graf 7: Bydlení seniorů před jejich odchodem.....	38
Graf 8: Důvody odchodu do domova pro seniory	39
Graf 9: Rozhodnutí o odchodu do domova pro seniory.....	40
Graf 10: Četnost odpovědí na otázku č. 10.....	41
Graf 11: Reakce rodiny na odchod seniora do zařízení	42
Graf 12: Četnost kontaktů respondentů s vlastními rodinami	43
Graf 13: Četnost odpovědí na otázku č. 13.....	44
Graf 14: Způsob trávení volného času seniorů s rodinou	45
Graf 15: Nejčastější forma kontaktu respondentů	46
Graf 16: Hodnocení vztahu s rodinou.....	47
Graf 17: Osoba, se kterou se respondenti stýkají nejčastěji	48
Graf 18: Člen rodiny, s nímž mají respondenti nejlepší vztah.....	49
Obrázek 19: Dostatečnost kontaktu pro rodinu	50
Graf 20: Dostatečnost kontaktu s rodinou	51
Graf 21: Četnost odpovědí na otázku č. 22.....	52
Graf 22: Důvody u odpovědi b) ne, náš vztah se nezměnil, protože... ..	53
Graf 23: Důležitost vztahu s rodinou.....	55
Graf 24: Snaha respondentů o zlepšování vztahu s rodinou	55
Graf 25: Podpora kontaktu s rodinou.....	56

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Délka pobytu v domově.....	34
Tabulka 2: Rodinný stav respondentů	35
Tabulka 3: Počet dětí respondentů.....	36
Tabulka 4: Počet vnoučat respondentů	37
Tabulka 5: Bydlení seniorů před jejich odchodem	38
Tabulka 6: Důvod odchodu do domova pro seniory.....	39
Tabulka 7: Rozhodnutí o odchodu do domova pro seniory	40
Tabulka 8: Četnost odpovědí na otázku č. 10	40
Tabulka 9: Důvody u možnosti a) ano, protože.....	41
Tabulka 10: Důvody u možnosti b) spíše ano, protože.....	42
Tabulka 11: Důvody u možnosti d) spíše ne, protože.....	42
Tabulka 12: Reakce rodiny na odchod seniora do zařízení	42
Tabulka 13: Četnost kontaktů respondentů s vlastními rodinami.....	43
Tabulka 14: Četnost odpovědí na otázku č. 13	44
Tabulka 15: Způsob trávení volného času seniorů s rodinou	45
Tabulka 16: Nejčastější forma kontaktu respondentů s rodinou.....	46
Tabulka 17: Hodnocení vztahu s rodinou	46
Tabulka 18: Osoba, se kterou se respondenti stýkají nejčastěji.....	47
Tabulka 19: Člen rodiny, s nímž mají respondenti nejlepší vztah.....	48
Tabulka 20: Zájem o seniora ze strany rodiny.....	49
Tabulka 21: Zájem o rodinu ze strany seniora.....	50
Tabulka 22: Dostatečnost kontaktu pro rodinu z pohledu	50
Tabulka 23: Dostatečnost kontaktu s rodinou pro respondenty.....	51
Tabulka 24: Četnost odpovědí na otázku č. 22	52
Tabulka 25: Důvody u odpovědi a) ano, máme lepší vztah, protože.....	52
Tabulka 26: Důvody u odpovědi b) ne, náš vztah se nezměnil, protože... ..	53
Tabulka 27: Důvody u odpovědi c) náš vztah se zhoršil, protože... ..	54
Tabulka 28: Důležitost vztahu s rodinou	54
Tabulka 29: Snaha respondentů o zlepšování vztahu s rodinou	55
Tabulka 30: Podpora kontaktu s rodinou	56
Tabulka 31: Způsob podpory kontaktu seniora s rodinou ze strany zařízení	57

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

*jsem studentkou 3. ročníku sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a prosím Vás o vyplnění následujícího dotazníku, který bude sloužit výhradně k praktické části mé bakalářské práce. Dotazník je zcela **anonymní** a týká se vztahu seniorů žijících v domovech pro seniory s jejich rodinou.*

Předem Vám děkuji za ochotu a Váš čas při vyplňování dotazníku. Přeji Vám hezký zbytek dne,

Miriam Rozsypalová

1. Jste:

- a) žena
- b) muž

2. Kolik vám je let?

- a) 65 – 80 let
- b) 80 a více let

3. Jak dlouho žijete v domově pro seniory?

.....

4. Jaký je váš současný rodinný stav?

- a) svobodný/á
- b) rozvedený/á
- c) vdovec/vdova
- d) ženatý/vdaná
- e) mám přítele/přítelkyni

5. Kolik máte dětí?

.....

6. Kolik máte vnoučat?

.....

7. Kde (s kým) jste žil/a v posledních letech před odchodem do domova pro seniory?

- a) u rodiny
- b) sama/ sám
- c) s životním partnerem

8. Jaké důvody vás vedly k odchodu do domova pro seniory?

- a) nesoběstačnost
- b) osamělost
- c) ztráta blízké osoby
- d) péče rodiny není možná
- e) zhoršení zdravotního stavu
- f) rodinné problémy (konflikty apod.)
- g) potřeba jistoty a bezpečí
- h) jiné, prosím uveďte

9. Byl odchod do domova pro seniory vaším samostatným rozhodnutím?

- a) ano, rozhodl/a jsem se sám/sama a dobrovolně
- b) při rozhodování jsem se radil/a s rodinou (s dětmi, vnoučaty)
- c) ne, nechtěl/a jsem tady bydlet, ale neměla/a jsem jinou možnost
- d) ne, rozhodla za mě rodina

10. Jste v domově pro seniory spokojený/á?

- a) ano, protože
- b) spíše ano, protože
- c) ne, protože
- d) spíše ne, protože

11. Jak reagovala vaše rodina na váš odchod do domova pro seniory?

- a) uvítali to, souhlasili
- b) nesouhlasili s tím
- c) bylo to jejich rozhodnutí
- d) bylo jim to jedno

12. Jak často se vidáte se svou rodinou?

- a) 1x týdně
- b) vícekrát týdně
- c) 1x za 2 týdny
- d) 1x měsíčně
- e) méně často (oslavy, Vánoce apod.)
- d) nevidáme se, bydlí daleko
- e) nenavštěvují mě
- f) nemám zájem o jejich návštěvy

13. Jak trávíte svůj volný čas s rodinou?

.....

.....

.....

14. Jaký je nejčastější kontakt s vaší rodinou?

- a) telefonicky
- b) písemně (e-mail, dopis)
- c) návštěvy v domově
- d) jezdím k nim (víkendy, svátky apod.)

15. Zakroužkujte číslo podle toho, jak hodnotíte svůj vztah s rodinou, přičemž 1= velmi dobrý vztah a 6= velmi špatný vztah.

velmi dobře

velmi

špatně

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6

16. S kým se nejvíce stýkáte, kdo vás nejčastěji navštěvuje (děti, vnoučata, bývalí spolupracovníci, celoživotní přátelé apod.)?

.....

....

17. Se kterým členem rodiny máte nejlepší vztah?

a) syn/ dcera

b) vnuk/ vnučka

c) sourozenci

d) s někým jiným, prosím uveďte

e) s žádným

18. Zajímají vaši rodinu vaše problémy, novinky (zdravotní potíže, život v domově apod.)?

a) ano

b) spíše ano

c) ne

d) spíše ne

19. Zajímáte se o svou rodinu, jejich problémy, novinky apod.?

a) ano

b) spíše ano

c) ne

d) spíše ne

20. Myslíte si, že pro vaši rodinu je kontakt s vámi dostačující?

- a) ano
- b) ne (ale není jiná možnost, bydlí daleko apod.)
- c) nevím, nedokážu odpovědět

21. Je pro vás kontakt s vaší rodinou dostačující?

- a) ano, stačí mi to
- b) ne, chtěl/a bych to změnit
- c) ne, není ale jiná možnost (bydlí daleko apod.)
- d) ne a ani nemám zájem to změnit

22. Změnil se váš vztah s rodinou během vašeho pobytu v domově pro seniory?

- a) ano, máme lepší vztah, protože
- b) ne, náš vztah se nezměnil, protože
- c) náš vztah se zhoršil, protože

23. Zakroužkujte číslo podle toho, jak moc je pro vás důležitý vztah s rodinou, přičemž 1= velmi důležitý a 6= nedůležitý.

velmi důležitý

nedůležitý

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6

24. Máte snahu neustále zlepšovat vztah ke své rodině?

- a) ano, stále je co zlepšovat
- b) ne, není proč
- c) nevím, nepřemýšlel/a jsem nad tím

25. Podporuje zařízení, ve kterém bydlíte, kontakt s rodinou (přáteli)?

- a) ano
- b) ne

26. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano, jakým způsobem se tato podpora uskutečňuje?

a) pořádání společných akcí

b) zajištění soukromí, např. vhodné místnosti

c) jiné, prosím uveďte

Ještě jednou Vám děkuji za Váš čas a ochotu při vyplňování dotazníků.